

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет дошкільної і технологічної освіти
Кафедра дошкільної освіти

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Ковшар О.В.
«__» _____ 20__ р.

Реєстраційний № _____
«__» _____ 20__ р.

РОЗВИТОК ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ОЗНАЙОМЛЕННІ З КУЛЬТУРНОЮ
СПАДЩИНОЮ КРИВОРІЖЖЯ.
УКЛАДАННЯ МЕТОДИЧНОГО ПОСІБНИКА

Кваліфікаційна робота студентки
групи ЗДО м-16
ступінь вищої освіти «магістр»
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»
Вареник Ольги Сергіївни

Керівник кандидат педагогічних наук,
доцент Недодатко Н. Г.

Оцінка:
Національна шкала _____
Шкала ECTS _____ Кількість балів _____
Голова ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

_____
(підпис) (прізвище, ініціали)

_____
(підпис) (прізвище, ініціали)

_____
(підпис) (прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	3
ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИХ	
ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	
1.1. Творчий потенціал дитини дошкільного віку як передумова творчої діяльності та можливості його розкриття.....	7
1.2. Зміст поняття «художньо-творчі здібності» в науковій літературі.....	11
1.3. Художньо-творчі здібності та їх розвиток у дошкільників	16
Висновки з розділу	26
МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИХ	
ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В	
ОЗНАЙОМЛЕННІ З КУЛЬТУРНОЮ СПАДЩИНОЮ КРИВОРІЖЖЯ	
2.1. Дослідження сучасного стану розвитку художньо-творчих здібностей дошкільників та ознайомлення з культурною спадщиною Криворіжжя в практиці вихователів ЗДО	27
2.2. Методичне забезпечення формування художньо-творчих здібностей старших дошкільників в ознайомленні з культурною спадщиною Криворіжжя.....	40
Висновки з розділу	56
ВИСНОВКИ.....	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61
ДОДАТКИ.....	71

ВСТУП

Актуальність дослідження. Зміни освітньої парадигми та нові вимоги до освіти призвели до необхідності впровадження нової української школи, а це вимагає змін і у стартовому майданчику розвитку особистості – дошкільній освіті. Оскільки саме в дошкільному віці дитина сприймає навколишній світ у всьому його розмаїтті, в неї формуються основи культури, закладаються моральні цінності. Пошук матеріалу для досягнення цієї мети, здатного доступно показати дитині-дошкільнику історію, культуру світу, України, звертає увагу на культурну спадщину Криворіжжя, що має великий вплив на формування особистості. Звичаї, фольклор, декоративно-ужиткове мистецтво, архітектурні ансамблі, твори живопису, надихані красою та самобутністю рідного краю транслиують цінності й смисли народу.

«Здатність дитини реалізовувати свій художньо-естетичний потенціал для отримання бажаного результату творчої діяльності на основі розвинених емоцій та почуттів до видів мистецтва, елементарно застосовувати мистецькі навички в життєвих ситуаціях під час освітньої та самостійної діяльності» новий стандарт дошкільної освіти визначає як мистецько-творчу компетентність дитини дошкільного віку [57].

Знайомство з об'єктами культурної спадщини повертає дитину до її цінностей, збагачує особистий індивідуальний досвід ставлення дитини до світу, і дитина отримує змогу креативно застосувати отримані знання у доступних їй видах діяльності.

Як зазначає О. В. Запорожець: «дитина долучається до духовної й матеріальної культури, створеної суспільством, не пасивно, а активно, в процесі діяльності, від характеру якої та від особливостей взаємовідносин, що утворюються у неї з оточуючими людьми, багато в чому залежить процес формування її особистості» [19, с. 228].

Пріоритетними для формування мистецько-творчої компетентності є такі види діяльності: художньо-продуктивна, музична, театралізована, самостійна художня діяльність. Вони активізують такі психічні процеси дитини як уява та мислення, відчуття й сприймання, сприяють розвитку художньо-творчих здібностей.

Отже, можна зазначити, що завданням дошкільної освіти є розвиток художньо-творчих здібностей дитини, що сприятиме відкриттю креативних можливостей кожного дошкільника. Наявні в житті дошкільника музика, живопис, театр, танці та інші види мистецтва впливають на дитину, справляючи яскраві враження. Саме особливе «творче» середовище спонукатиме дитину робити свої творчі прояви в різних видах діяльності. Особливість мистецтва в тому, що воно надає дошкільникам в доступній формі насолодитися елементами культурної спадщини: піснями, народними промислами, класичною музикою, живописом, графікою, скульптурою тощо.

Саме тому наша робота направлена на створення педагогічних умов поєднання культурної спадщини Криворіжжя з образотворчою діяльністю дітей дошкільного віку задля розвитку художньо-творчих здібностей. Під час дослідження даної теми виявлено:

- відсутність теоретично обґрунтованої моделі залучення елементів культурної спадщини рідного краю в освітню діяльність;
- методичну незабезпеченість використання культурної спадщини Криворіжжя;
- нестачу програм, спрямованих на ознайомлення дошкільників з культурною спадщиною Кривого Рогу.

Підсумовуючи все вище зазначене, хочемо зазначити, що проблема розвитку креативності з дошкільного віку, як навички успішної людини майбутнього, посідає важливе місце в сучасній системі освіти. Саме тому створення методики ознайомлення з культурою Криворіжжя для розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку може допомогти у вирішенні

одного з головних завдань освіти – розвитку творчої особистості для підвищення культурного рівня нації.

Мета дослідження: на основі аналізу наукових джерел та педагогічної практики розробити методичне забезпечення розвитку художньо-творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку в ознайомленні з культурною спадщиною Криворіжжя.

Завдання дослідження:

1. З'ясувати та уточнити зміст понять «творчий потенціал» та «художньо-творчі здібності» дитини.

2. Теоретично обґрунтувати можливості їх розвитку у дошкільників та з'ясувати педагогічні умови ефективності цього процесу.

3. Дослідити досвід вихователів практиків щодо розвитку художньо-творчих здібностей в ознайомленні з культурною спадщиною Кривого Рогу.

4. Розробити методичне забезпечення розвитку художньо-творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку в ознайомленні з культурною спадщиною Криворіжжя.

Об'єкт дослідження – розвиток художньо-творчих здібностей дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження – методичне забезпечення розвитку художньо-творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку в ознайомленні з культурною спадщиною Кривого Рогу.

Для реалізації завдань дослідження застосовувалися наступні **методи:** вивчення, аналіз і узагальнення психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження; порівняння, систематизація, виявлення сучасних підходів до трактування понять «художньо-творчі здібності».

Цінність одержаних результатів полягає в тому, що:

- розроблено та теоретично обґрунтовано методичне забезпечення ознайомлення з культурною спадщиною Криворіжжя для розвитку художньо-творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку;

- уточнено сутність поняття «художньо-творчі здібності» як властивості, які завдяки віковим особливостям є підґрунтям для самореалізації в творчій діяльності;
- набули розвитку форми, методи та прийоми використання ознайомлення з культурною спадщиною Криворіжжя для розвитку художньо-творчих здібностей дітей дошкільного віку.

Практичне значення отриманих результатів полягає у впровадженні методики розвитку художньо-творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку в ознайомленні з культурною спадщиною Криворіжжя; розробленні методичного посібника, в якому представлено особливості використання об'єктів культурної спадщини Кривого Рогу для розвитку художньо-творчих здібностей старших дошкільників, надано методичні рекомендації, поради для творчих педагогів і батьків, представлено перспективне, тематичне планування, орієнтовні конспекти занять із ознайомлення з культурною спадщиною Криворіжжя; підібрані розвивальні ігри із розвитку художньо-творчих здібностей дітей.

Структура роботи: вступ, два розділи, висновки до кожного розділу, загальні висновки, список використаних джерел, додатки. Загальний обсяг роботи 85 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Творчий потенціал дитини дошкільного віку як передумова творчої діяльності та можливості його розкриття

Характерною особливістю нової парадигми сучасної освіти стає орієнтація на людину майбутнього, на новий підхід до інтеграції та систематизації наукового знання, що в свою чергу відображається на вимогах до системи навчання.

Сьогодні освітяни всього світу зорієнтовані на формування компетентної особистості. Обізнана, уміла, гнучка, здатна адекватно діяти, приймає самостійні рішення, пристосовується до різних умов життя, визнає свої помилки, відстоює власну гідність, реалізовує природні можливості, самовдосконалюється.

Сучасний науковець Н. Каньоса визначає, що в сучасних умовах процес становлення творчої особистості є вирішальною умовою випереджального розвитку покоління [24].

Дослідник педагогіки творчості В. Моляко зазначає, що елементи творчості містяться в будь-якій людській діяльності. Це дає можливість людині використовувати творчі стратегії на оволодіння новими видами діяльності. При цьому накопичується творчий потенціал, що розкриється, коли виникне життєва потреба у цьому [20].

Творча особистість має змогу досягти значного інтелектуального розвитку та професійної майстерності, здатна до нестандартних дій, може усвідомити власну відповідальність перед собою та суспільством. У зв'язку з цим Н. Каньоса зазначає, що мета виховання творчої особистості полягає

саме в розвитку, формуванні якостей, що відповідають віковим та індивідуальним можливостям людей. [24].

Відомі психологи (Л. І. Божович, Д. Б. Ельконін, Л. А. Венгер, Л. С. Виготський, А. В. Запорожець) визначають, що дошкільний вік виступає унікальним віковим періодом, коли формуються значні резерви для творчості впродовж подальшого життя. Тому одним з найактуальніших завдань сучасної освіти виступає необхідність формування творчої особистості на найбільш ранніх етапах її розвитку, а саме в дошкільному віці.

Внутрішньою передумовою творчої діяльності, ядром творчої обдарованості є творчий потенціал, що являє собою сукупність можливостей, засобів, які можуть бути приведені в дію, використані для розв'язання певних задач, досягнення поставлених цілей. Творчий потенціал як можливі творчі прояви особистості; творчі можливості, які закладені в кожній людині з народження, розкриваються в різних сферах творчої діяльності.

Творчий потенціал, що реалізується у творчих зусиллях, пов'язує реальне життя людини і її можливості в суцільний процес життєтворчості, в якому будь-якої миті можуть проявитися нові можливості та їх реалізації. У вузькому сенсі це творчі здібності, і насамперед здатність до уяви і креативного мислення, в широкому сенсі – це ще й особливості особистості, що сприяють реалізації творчих здібностей: мотиви, деякі емоційні та вольові якості, рівень компетентності.

Дослідник творчості В. Моляко виділяє в системі творчого потенціалу наступні базові складові:

1) задатки, схильності, що виявляються в підвищенні чуйності, визначеній вибірковості, перевагах, а також у динамічності психічних процесів; інтереси, їх спрямованість;

2) частота й систематичність проявів, домінування пізнавальних інтересів; допитливість, прагнення до створення нового;

3) швидкість засвоєння нової інформації;

4) емоційна забарвленість окремих процесів;

5) більш швидке оволодіння вміннями, навичками, заходами, оволодіння технікою праці [38].

Тобто творчий потенціал розкривається як особистісне утворення, що належить суб'єкту і вміщує в собі комплекс внутрішніх потенцій та ресурсів, які проявляються в діяльності, спрямованій на отримання нових результатів, що уможлиблюють творчий розвиток суб'єкта протягом його життя.

Ірина Біла розглядає творчий потенціал дітей як творчі можливості дитини, як її креативність, яка може проявлятися в мисленні, спілкуванні, іграх і характеризувати особистість як в цілому, так і її окремі здібності, продукти творчої діяльності, процес їх створення. У різних дітей творчий потенціал буде виявлятися в залежності від їх індивідуальних особливостей, творчих здібностей та особистісних властивостей: їх зацікавленості, інтересу, пізнавальної активності, емоційної лабільності й т. ін. [2].

Відомий психолог Т. Піроженко визначає активність людини як головну ознаку прояву творчого потенціалу людини, що реалізується у доцільній для кожного віку діяльності. Розуміння специфіки прояву творчої діяльності у дитини дошкільного віку потребує з боку дорослих уваги до вікових законів розвитку, врахування всіх специфічно дитячих видів діяльності – ігровій, пізнавальній, різних формах праці та образотворчих формах діяльності – малюванні, ліпленні, конструюванні, літературно-мовній та музичній діяльності. Різноманітні активності дошкільника в різних специфічно дитячих формах діяльності визначають в проявах творчості велику кількість результативних надбань та психологічних новоутворень дитини. Науковець поєднує поняття «творчий потенціал» з такими поняттями як «духовний потенціал», «інтелектуальний потенціал». Вона відзначає, що «інтелектуальний потенціал» відображає пізнавальні здібності, знання, навички, уміння. До інтелектуального потенціалу відносять й переконання, орієнтації, інтереси, духовні цінності та ідеали. Духовний потенціал можна пояснити як бажання людини самореалізуватися. Духовний потенціал можна представити як можливості індивіда, які ще не розвинені у творчі здібності.

Т. Піроженко відзначає велику відповідальність дорослих щодо створення такого розвивального простору, в якому дошкільники набирають потенційні сили та потребу в активному самоствердженні через культурно значущі форми діяльності.

Узагальнюючи такі властивості, як активність та прагнення до самореалізації, науковець розглядає поняття «творчий потенціал» у вигляді прояву здібностей, що дає дитині змогу здійснювати усі види діяльності (предметно-практичну, пізнавальну, образотворчу). Потенційні задатки дитини – предмет значної уваги батьків, педагогів, психологів, що мають забезпечувати психолого-педагогічний супровід, підтримку та розвиток дитини-дошкільника. Проблема стає актуальною в умовах необхідності реформ в сучасних освітніх, що вимагає від педагогів та батьків свідомого вибору пріоритетних напрямків освітньої роботи з дітьми дошкільного віку [51].

І. Біла стверджує, що творчий потенціал дитини має визначатися, розкриватися й розвиватися у процесі спеціально організованого навчання та виховання дошкільників, коли вони набувають та використовують власний досвід творчої роботи, залучаються до реальних творчих справ. Завдяки цьому кожен малюк може навчитися правильно орієнтуватися у довкіллі, наростити свої творчі здібності в різних видах діяльності (ігровій, конструкторській, образотворчій, мовленнєвій тощо) [2].

Дослідниця О. Дронова вважає художньо-творчий потенціал старших дошкільників багаторівневою функціональною системою, що проявляється у творчій активності дитини в образотворчій діяльності. Обумовлюється ця активність природними задатками і здібностями дітей, особливостями чуттєвого сприймання, інтелектуальною активністю, інтересами та внутрішніми потребами у самоствердженні та творчою ініціативою у їх взаємодії й потребує відповідного педагогічного супроводу [10].

У дошкільників творчий потенціал проявляється в ігровій, пізнавальній, образотворчій діяльності. Збагатити ці види діяльності може

літературне, театральне, музичне, образотворче мистецтво. Відображуючи одні й ті ж явища навколишнього світу, створені художні образи виконують інтегративну функцію. На думку О. Половини, інтегративність мистецтва проявляється наступним чином: взаємопов'язані колір, звук, простір, рух, форма, відображаючи одне й те ж явище з різних сторін, зафіксовані засобами мистецтва, здійснюють інтегрований вплив на розвиток дитячої особистості [56].

Таким чином, підсумовуючи вище зазначене, зробимо висновок, що творчий потенціал пов'язує можливості людини та реальне життя в спільний процес. І розвиток творчого потенціалу з дошкільного віку надає можливість кожній миті стати новою можливістю для реалізації.

1.2. Зміст поняття «художньо-творчі здібності» в науковій літературі

Дослідження питання розвитку художньо-творчих здібностей дітей дошкільного віку потребує розгляду поняття «художньо-творчі здібності». Цей термін складається з трьох слів «художній», «творчий», «здібності». Маємо розглянути значення кожного.

Словник української мови визначає «художній», як той, що 1) стосується мистецтва, відтворення дійсності в образах; 2) стосується діяльності в галузі мистецтва, пов'язаний з мистецтвом; 3) стосується творів мистецтва; 4) властивий творам мистецтва; естетичний; 5) стосується сприйняття явищ мистецтва або їх створення, втілення, передавання [64].

«Творчий» це той, що має відношення до творчості. Наукова література не має єдиного підходу до визначення феномену "творчість". Поняття «творчість» з часів Платона та Аристотеля позначає створення того, чого раніше не існувало. Так, в філософському словнику творчість визначено як

«продуктивна діяльність за мірками свободи та оновлення, коли зовнішня детермінація людської активності змінюється внутрішньою самовизначеністю». Філософи пов'язують творчість з психологією: з самореалізацією індивідуальності, чинниками уяви, інтуїції, ейдетичності (ідейно-образного відчуття прихованих закономірностей), з евристичним мисленням [70].

Розглянемо його з двох аспектах: психологічному і педагогічному. В психології існують різні тлумачення цього поняття, оскільки питання творчості досліджувалися багатьма психологами (Л. Виготський, С. Рубінштейн, В. Дружинін, Д. Богоявленська, Я. Пономарьов, Г. Костюк, О. Леонтьєв, О. Матюшкін, В. Моляко, В. Роменець, та інші).

Психологи визначають творчість як «високо свідому діяльність людини, спрямовану на створення нових продуктів матеріальної і духовної культури, які мають суспільно-історичну цінність» [16, с. 252]. При цьому існують і інші погляди щодо сутності даної категорії.

Л. Виготський називав творчістю таку діяльність людини, що створює щось нове, незалежно від того, чи то якась зроблена річ, чи творіння розуму або почуттів і вважав її нормальним і постійним супутником дитячого розвитку [7]. Я. Пономарьов визначає творчість як взаємодію, що веде до розвитку [58]. За С. Рубінштейном творчість — діяльність, в результаті якої створюється щось нове, оригінальне, що входить в історію розвитку науки, мистецтва [62]. Д. Богоявленська, позначаючи творчість як найвищий прояв феномену «Людина», зазначає, що в науковій літературі широко розповсюджено визначення творчості не як процесу, а як результату — продукту (створення нового) [3].

Відомі дослідники психології творчості визначають творчість як цінність і вказують на її значну роль у виховання особистості: В. Роменець стверджує, що «саме у творчості відбувається формування людини і саме через творчість стає можливим вияв її неповторної індивідуальності» [61, с. 9]. В. Моляко оцінює творчість як необхідний інструмент професійного і

повсякденного існування, що дає змогу людині опановувати все нові й нові види діяльності [16; 20].

Сучасна педагогіка дає схоже визначення творчості – як продуктивної людської діяльності, здатної породжувати якісно нові матеріальні та духовні цінності суспільного значення [9].

Вперше про важливість творчості в вихованні дитини заявив Я.-А. Коменський в своїй «Материнській школі»: малювання й конструювання необхідні в підготовці дитини до школи, адже вони впливають на розвиток таких якостей як увага, спостережливість, вправність рук [28].

В. Сухомлинський, вітчизняний педагог-практик, вважав творчу працю основою «повноти духовного життя», яка народжується від «злиття творчості розуму і рук». Він зазначав, що саме ця діяльність «збагачує інтелектуальне життя» [66, с. 516].

Серед сучасних педагогів чимало таких, що досліджують творчу діяльність дітей дошкільного віку. Це Л. Артемова, Г. Беленька, А. Богущ, Н. Гавриш, О. Дронова, Т. Поніманська, Г. Сухорукова та інші вчені. Науковець І. Онищук стверджує, що творчу активність як особистісну категорію визначають внутрішніми психічними особливостями суб'єкта: здібностями, мотивами, творчою уявою, інтуїцією, мисленневою діяльністю, знаннями й досвідом [45].

Таким чином, узагальнюючи визначення зазначеного поняття, можемо зробити висновок, що творчість – це діяльність особистості, результатом якої є як створення нових та оригінальних матеріальних та духовних цінностей, так і власне життєтворення. Творчість є однією з форм активності особистості, що забезпечує успішне виконання різних видів діяльності. У творчій діяльності людина розкриває й розвиває власні здібності.

Здібності в словнику української мови це 1) природний нахил до чого-небудь; обдарування, талант; 2) властивість, особливість, що виявляється в умінні робити, здійснювати що-небудь [64].

Педагогічний словник пояснює здібності як «стійкі індивідуальні психічні властивості людини, які є необхідною внутрішньою умовою її успішної діяльності» [9].

Сучасний психолог Р. Павелків під здібностями розуміє індивідуально-психологічні особливості, які мають відношення до успішності виконання якої-небудь діяльності або багатьох діяльностей і не зводяться до тих знань, навичок та вмінь, які вже вироблені в людини. Подальшому розвитку здібностей сприяє набуття нових знань та умінь: людина через постійні вправи, пов'язані з систематичними заняттями, такими складними видами людської діяльності, як музика, технічна та художня творчість, математика, спорт тощо, підтримує та розвиває в собі відповідні здібності [47].

Н. Карпенко вважає здібності наслідком розвитку у діяльності задатків – анатомо-фізіологічних особливостей організму, які є індивідуально-природною передумовою формування і розвитку здібностей [25].

Підсумовуючи дослідження сучасної психології, Т. Дуткевич розділяє здібності за їх спрямованістю або спеціалізацією на:

- загальні здібності, що охоплюють властивості особистості, які можуть проявлятися у всіх видах діяльності людини: розумові (швидке та глибоке запам'ятовування інформації, переключення уваги, критичність мислення) і художні (яскравість образів, вразливість, емоційність, естетичний смак, почуття гармонії), сприяють розвитку гармонійної особистості;

- та спеціальні здібності відповідають вимогам окремих видів діяльності (літературні, наукові, педагогічні); це ті властивості особистості, які безпосередньо впливають на успіх цієї діяльності, становлять основу розвитку професіонала.

За рівнем розвитку розділяють здібності на репродуктивні та творчі. Репродуктивні виявляються в успішності оволодіння знаннями, навичками, вміннями; творчі – у здатності до створення нового, оригінального: творів матеріальної та духовної культури, нових ідей, наукових відкриттів, винаходів [11].

Для формування творчої особистості, яка зможе вдало проявити себе в майбутньому, необхідно звернути увагу на розвиток творчих здібностей.

Психолог Л. Міщиха творчі здібності називає креативними; вони виявляються у здатності «генерувати нові ідеї, здійснювати перенесення знань, умінь у нові ситуації, незалежності суджень, здатності висувати гіпотези, фантазувати, знаходити несподівані асоціації». [37, с. 222]. Значно підвищити ефективність формування цих здібностей можна, лише постійно використовуючи в освітньому процесі творчі завдання: створення оригінального виробу, придумування казки, оповідання, віршування, музикування тощо.

На підставі дослідженого можемо зазначити, що творчі здібності належать до загальних здібностей і можуть проявлятися в будь-якій спеціальній діяльності. Художні ж здібності є спеціальними.

На думку педагога М. Коновальчук, художні здібності як система особистісних якостей, допомагає досягти результатів у певній діяльності — музичній, образотворчій, літературній [27].

О. Некрасова-Каратеева визначає художні здібності як спроможності людини до діяльності в мистецтві, серед яких виділяються: естетична сприйнятливність, спостережливість, чуйність до форми, кольору, фактури, кольорових співвідношень, здатність до співчуття, образна (в тому числі й зорова) пам'ять, здатність до просторової уяви, свобода фантазії, зорово-моторна координація, стійкий інтерес художньої діяльності та інші. Ці якості можна розвинути системою спеціальних вправ відповідно до головної мети особистісного розвитку дитини та з урахуванням її психофізіологічних особливостей [41].

І. Новоселецька називає художніми здібностями – особливу обдарованість, що виражається у прихильності, потребі й можливості до художньої творчості, у легкості засвоєння навичок творчої діяльності в тому чи іншому виді мистецтва [43].

Як зазначає Б. Неменський, художньо-творча здібність – це здатність не лише естетично сприймати, переживати й оцінювати мистецькі твори, а й створювати художню цінність [42].

Отже, художньо-творчі здібності – це обдарованість в художній діяльності.

Аналізуючи все вищезазначене можна зробити висновок, що особливість художньо-творчих здібностей в здатності до художньо-почуттєвого сприйняття, співпереживання, емоційної чуйності, естетичної емпатії, наявності творчої уяви, художньо-образного і асоціативного мислення, синестезії. Разом зі спеціальними (мистецтвознавчими, культурологічними) знаннями, вміннями й навичками в художній діяльності художньо-творчі здібності впливають на формування мистецько-творчої компетентності.

1.3. Художньо-творчі здібності та їх розвиток у дошкільників

Художня творчість є одним із механізмів прилучення людини до загальних визначень буття, способом культурного і світоглядного становлення людини. Творчий процес є простором і способом культивування креативних сил художника по духовно-практичному освоєнню і перетворенню реальності.

Творчий процес згасає, якщо бракує відповідних знань, вмінь, навичок, що набуваються в процесі навчання. Ніякі здібності не замінять майстерності так само, як отримання творчих результатів залежить не від формального накопичення вмінь, але - від використання набутої майстерності для відкриття нових ідей, образів, форм. Л.Виготський зазначав, що творчості навчити не можна, але можливо сприяти її вихованню і появі, використовуючи спеціальні засоби і методи навчання. Природні нахили,

здатки (наприклад, абсолютний слух, зорова пам'ять, гнучкість, пластичність тіла) обумовлені особливостями нервової системи такими, як чутливість аналізаторів, рухливість і сила нервових процесів та ін. Протягом життя вони можуть залишатися у людини і без спеціального тренування, навіть на високому рівні. На відміну від них, здібності (танцювальні, музичні, вокальні, здібності до живопису, літературної, поетичної та інших видів творчості) розвиваються тільки в діяльності, завдяки прикладанню спеціальних зусиль [12].

Психологи (Л. Венгер, Н. Ветлугіна, Л. Виготський, В. Давидов, В. Дружинін, Д. Ельконін, О. Запорожець, Т. Дуткевич, Г. Люблінська, Р. Павелків, М. Поддьяков та інші) вважають дошкільний вік сенситивним періодом щодо розвитку таких психічних функцій, як уява, сприймання, мислення та ін., і пояснюють чутливість психіки швидким зростанням і «дозріванням» мозку дитини у цей період. Як помітила О. Некрасова-Каратєєва «дозрівання» залежить як від різноманіття та інтенсивності роботи вже наявних структур, так і від стимулювання середовищем утворення нових властивостей та якостей. Високий ступінь активності малюків в її діяльнісних контактах із реальністю, переважання чуттєвої сторони і цілісність, нерозчленованість сприйняття зумовлює значний вплив сприйняття, уяви, мислення на розвиток творчих здібностей дітей (допитливість, непередбачуваність, спонтанність, прагнення до дослідження світу, здатність до створення оригінального, гнучкого, рухливого образу, пізнавальна активність, потреба в різних видах діяльності, свобода від догм і стереотипів мислення) [41].

Л. Одерій стверджує, що дошкільники опановують у процесі творчого розвитку значну кількість об'єктів, способи дій з ними, навчаються наслідувати дії оточення. Творча особистість формується в умовах постійного розширення пошукових дій, що забезпечується або спеціальними умовами виховання, або ініціативою самої особи [44].

Дитяча творчість – є першою сходинкою розвитку творчої діяльності, коли дитина може проявити своє розуміння та ставлення до навколишнього світу й розкрити свій внутрішній світ, уяву, фантазію, інтереси та здібності. Індивідуальний характер розвитку та прояву психічних процесів забезпечує індивідуальний темп розкриття творчих можливостей дітей. Розвиваючись інтелектуально й емоційно в процесі творчості дитина, визначає своє ставлення до життя і своє місце в ньому, здобуває досвід колективної взаємодії, вдосконалює навички роботи з різними інструментами і матеріалами, своє вміння володіти тілом, голосом, мовою і т.п.

І. Новоселецька зазначає, що чим більша палітра творчих технік у дитини, тим більш різносторонньою і вправною вона стає [43].

Таким чином, можна зробити висновок про значні можливості розвитку художньо-творчого потенціалу особистості дитини. Розвиток відбувається поступово, під час активної діяльності, й, відповідно, велике значення має цілеспрямована система педагогічних впливів, досить гнучких та орієнтованих на індивідуальні здібності дітей.

Формування художньо-творчих здібностей у дошкільному віці відбувається в ігровій та продуктивній діяльності.

За умов умілого керування з боку батьків і педагогів дитяча гра сприяє розвитку уяви, що дозволяє їм придумувати та реалізовувати задуми колективних та індивідуальних ігрових дій. У дитячому задумі розкривається одна з важливих особливостей уяви – вміння бачити ціле раніше, ніж частини.

На думку Н. Каньоси, поряд з грою у дошкільному віці значну роль у розвитку уяви відіграють художня діяльність (образотворча, пісні, танці, віршування тощо), конструювання, елементи праці й навчання, які можуть мати й ігрову форму, однак зумовлені своїми особливими цілями [24].

У процесі дослідження питання художньої творчості дітей Т. Казакова визначила, що на її формування впливають навколишня дійсність або твори мистецтва [23].

О. Половина доводить, що саме мистецтво дає людині не лише можливість переживання почуттів, а й можливість їх пізнання, завдяки чому мистецтво веде до оволодіння та керування ними. В процесі естетичного сприймання людина не залишається байдужою, не може втриматися від оцінки об'єкта з погляду своїх інтересів чи потреб. Все це зумовлює появу емоцій, які супроводжують процес сприймання та мають зовнішні прояви у міміці, пантоміміці, вокалізаціях, мовних словесних висловах. Емоційний компонент естетичного сприймання проявляється в тому, що людина потребує співпереживання іншою людиною власним емоціям та почуттям. Емоційний компонент естетичного сприймання характеризується збереженням в емоційній пам'яті приємних вражень від знайомства з прекрасним, емоційно забарвленими згадуваннями про це. Споглядаючи естетично цінний об'єкт чи явище людина отримує й складніші та глибші естетичні враження. Естетичні переживання часто проявляються в тому, що від споглядання прекрасного виникає бажання зобразити об'єкт, який сприймається, засобами художньої діяльності. Людина охоплена бажанням зобразити об'єкт таким, яким його сприймає саме вона через індивідуальні особливості бачення, свої відчуття, емоційні враження [56].

Н. О. Ветлугіна так класифікувала загальні художньо-творчі здібності, що формуються не лише під час художньої діяльності, а й впродовж усього життя: здібність сприймати, відчувати прекрасне у природі, побуті, праці, суспільних стосунках, творах мистецтва; здібність втілювати в найбільш доступній формі елементи красивого в життя та побут; здібність виразно малювати; здібність оцінювати красиве в оточенні [71].

Особистісно-розвивальна спрямованість зображувальної діяльності, як дослідила О. Дронова, міститься у феномені образотворення, який розуміється і обґрунтовується як художньо-творчий процес. Особливістю його педагогічного супроводу є активізація природного художньо-творчого потенціалу дитини. Стимулами виступають: філософська категорія краси, твори мистецтва, особа художника-митця, урізноманітнення зображальних

матеріалів, технік, гуманний стиль та інтерактивні методи спілкування педагога з дитиною у поліхудожньому середовищі дошкільного освітнього закладу [10].

М. Л. Шульга розробила систему умов, необхідних для художньо-творчого розвитку дошкільників. Вона вважає, що необхідним є: ознайомлення з художніми матеріалами; ознайомлення з кольором; використання елементів психогімнастики; використання імпровізованих казок [74].

Основні завдання та напрями педагогічного впливу визначає Л. Одерій. Це є:

- розвиток емоційних компонентів особистості дитини (естетичне переживання);
- розвиток фантазії, сприйняття, мотивів, художньої діяльності, технічних умінь малювання й уяви в кожній дитини;
- розвиток уявлення дітей про художні техніки малювання, властивості художніх матеріалів;
- розвиток у дітей уміння добирати зображувально-виразні засоби малювання [44].

О. Некрасова-Каратєєва вважає дитяче малювання універсальною формою розвитку художньо-творчих здібностей дітей, оскільки воно поєднує в собі чуттєве пізнання з логічним, що є необхідною умовою їх особистісного розвитку. Воно найбільше підходить віковим та психологічним можливостям і потребам дітей. В процесі цієї діяльності відбувається вдосконалення образного мислення, практичного інтелекту, пам'яті, уваги, уяви, мови та інших психічних процесів. Це одне з найулюбленіших занять дітей, що дає їм творче задоволення як спосіб своєї самореалізації [41].

Творчі здібності формуються мистецькими видами діяльності. Художньо-творчі здібності вивчає І. Новоселецька, і визначає їх як особливий талант, «що виражається у прихильності, потребі й можливості до

художньої творчості, у легкості засвоєння навичок творчої діяльності в тому чи іншому виді мистецтва» [43].

Л. Шульга наголошує на тому, що ефективність формування творчих здібностей дошкільників прямо залежить від організації освітнього розвивального простору ЗДО, «залучення дітей до художньо-творчої діяльності з опорою на їхній власний досвід, знання, вміння, навички та психічні властивості». Саме дошкільна освіта має забезпечити наявність в житті малюків пісень, картин, театру, танців, які створюють особливе «творче» середовище, що спонукатиме їх творчо проявляти себе в різних видах діяльності [77].

О. Половина наголошує, що залучення дошкільників до мистецької діяльності є метою артосвіти, яка пропонує акцентувати на створенні умов для розвитку художньо-творчих здібностей дитини, формуванні здатності до самовираження в мистецькій діяльності, пріоритеті розвитку почуттєвої сфери. Сучасна артосвіта орієнтована на формування базових якостей особистостей, таких як: довільність, самостійність і відповідальність, креативність, ініціативність, свобода поведінки і безпечність, самостановлення; розвиток емоційного інтелекту й естетичного смаку дітей раннього та дошкільного віку; створення дорослими умов для розвитку уваги, вільного експериментування із зображувальними матеріалами; пошук дитиною власного шляху образотворення та передачі вражень від довкілля в різних видах мистецької діяльності [56].

Ознайомлення з елементами культури, й світом мистецтва зокрема, повертає дитину до її цінностей, збагачує особистий індивідуальний досвід ставлення дитини до світу, і дитина отримує змогу креативно застосувати отримані знання у доступних їй видах діяльності. Особливість в тому, що даючи дітям в доступній формі насолодитися культурною спадщиною: піснями, народними промислами, класичною музикою, живописом, графікою, скульптурою тощо, мистецтво викликає яскраві враження й має на дитину колосальний вплив. Дослідниця В. Лаппо вважає, що інтегрування

етнокультурних цінностей у краєзнавчу роботу дошкільних навчальних закладів має бути під час ознайомлення з культурною самобутністю рідного краю «через близьке й зрозуміле», яке прилучає дітей «до універсального загальнолюдського» [33].

Проаналізувавши все вище зазначене, можна зробити висновок, що розробка методики ознайомлення з культурною спадщиною Криворіжжя сприяє розвитку креативності, як навички успішної людини майбутнього, починаючи з дошкільного віку, і посідає важливе місце в сучасній системі освіти. Саме її впровадження в освітній процес ЗДО сприятиме розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку і може допомогти у вирішенні одного з головних завдань освіти – розвитку творчої особистості для підвищення культурного рівня нації.

Запропонована методика передбачає ознайомлення дошкільників з об'єктами культурної спадщини Криворіжжя з метою розвитку їх художньо-творчих здібностей у процесі освітньої діяльності ЗДО.

Енциклопедія історії України дає таке визначення: культурна спадщина – це сукупність успадкованих від попередніх поколінь культурних цінностей. Розрізняють матеріальну та нематеріальну культурну спадщину. До матеріальної спадщини відносяться: 1) пам'ятки архітектури та монументального мистецтва й подібні до них пам'ятки археології та історії, а також пов'язані з ними природні об'єкти; 2) найрізноманітніші визначні місця; 3) рукописи, книги, архівні матеріали, всілякі предмети художнього, історичного або археологічного значення. Нематеріальна (духовна) спадщина – це традиції, звичаї, обряди, свята (святкування), традиційні ремесла, інші форми збереження та демонстрування досвіду, навичок і знань, що мають значення для окремих спільнот і передаються із покоління в покоління. Культурна спадщина має бути доступною для якомога більшого кола зацікавлених людей і всіляко популяризуватися [30].

Закон України «Про охорону культурної спадщини» об'єктом культурної спадщини визначає особливі «місця, споруди (витвори),

комплекси (ансамблі), природні або створені людиною об'єкти, що донесли до нашого часу цінність з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду і зберегли свою автентичність» [18].

А. Богуш зазначає, що комплексне ознайомлення у закладі дошкільної освіти з рідним краєм (природою, побутом, господарством, культурою), посиljena участь в охороні та збереженні культурних здобутків і навколишньої природи представляють собою систему краєзнавчої роботи. Це організована і керована вихователем різноманітна навчально-пізнавальна, пошуково-дослідницька, суспільно-корисна діяльність дітей, що має значний виховний вплив. Адже природа, суспільне життя і праця, економіка, культура, історія рідного краю, як джерела пізнання, сприяють всебічному і гармонійному розвитку особистості на основі сприйняття навколишнього [5].

С. Матвієнко, вивчаючи це питання, зауважує, що світ рідного краю оспіваний поетами, письменниками, художниками, які вклали в свої твори цінності і смисли, що наповнюють їх власний світ, навіяний красою та неповторністю цього краю, в якому жили й продовжують жити люди, зберігаючи та примножуючи його культурно-історичну спадщину.

Дослідниця зазначає, що культура рідного краю є вагомим засобом духовного розвитку особистості. Елементами регіональної культури є звичаї, обряди, магічні дієства, народні художні промисли, декоративно прикладне мистецтво, твори скульптури, архітектури, живопису тощо. Зазначимо, що усі вищеназвані елементи культури є самостійними ланками духовного та матеріального буття людини, які формують її моральне та соціальне обличчя. Саме природність та невід'ємність від людського життя дозволяють визначити ці складові регіональної культури як важливі засоби виховання та розвитку особистості [35].

Знайомство дошкільників з культурою рідного краю у закладі дошкільної освіти можна організувати як під час спеціально організованої діяльності: на заняттях з ознайомлення з природою та соціумом,

мовленнєвого розвитку, малювання, аплікації, ліплення, конструювання, на музичних заняттях, так і під час читання художньої літератури, бесід, екскурсій та віртуальних подорожей, цільових прогулянок тощо.

Інтегруючи твори мистецтва в освітню діяльність під час ознайомлення з культурною спадщиною Криворіжжя, через ознайомлення, сприйняття художніх творів і милування ними можна не лише розвинути особистий, індивідуальний досвід ставлення дитини до світу, а й збагатити знання дошкільників про мистецькі твори, художні техніки та їх застосування під час художньо-творчої діяльності, елементарні уявлення про створення художнього образу.

Науковці надають мистецьким осередкам (художні музеї, картинні галереї, виставкові зали тощо) і власне образотворчій діяльності дітей важливу роль у залученні дітей до надбань художньої культури. Але головним провідником у світ мистецтва для дитини є дорослий. Власне, його емоційне ставлення до мистецтва, обізнаність у цій сфері, бажання залучати дітей до цієї діяльності є гарантом формування творчої особистості дошкільника [56].

Г. Сухорукова визначає завданням педагога забезпечення набуття різноманітних вражень від знайомства з культурною спадщиною рідного краю, формування мотивації для творчості, створення умов для виникнення самостійної творчої діяльності.

Дитині необхідно допомогти оволодіти засобами та способами художнього пізнання світу. Мистецтво стає спонукальною силою ініціативи, самостійності, стимулятором творчих здібностей. Опановуючи зображально-виражальні навички, діти залучаються до художньо-творчої активності. Вони знаходять можливість повніше передавати образи предметів і явища навколишньої дійсності [67].

Як визначає Т. Житник, живопис, твори мистецтва є спонукальною силою, що активізує художньо-творчу діяльність дитини, активно відкриває нові способи творчої самореалізації та прийоми зображення; за допомогою

художньо-виражальних засобів живопису вона реалізовує свої інтереси, уподобання, потреби [14].

Н. Недодатко вважає не менш важливою роботу педагогів ЗДО з батьками вихованців. Розвитку художньо-творчих здібностей малюків сприяє зацікавленість батьків інтересами дітей, спільна активна участь в творчій діяльності. Залучення батьків до освітнього процесу може відбуватись як в щоденній роботі, так і під час спеціально організованих заходів: консультацій щодо освітньої діяльності, оформлення інформаційних стендів, батьківських конференцій, засідань сімейного клубу, створення бібліотеки спеціальної літератури [40].

Таким чином, можемо визначити художньо-творчі здібності дітей дошкільного віку як властивість, яка, завдяки віковим особливостям – здатності до почуттєвого сприйняття, емоційної чуйності, співпереживання, фантазування, образного і асоціативного мислення, анімізму, синестезії – є підґрунтям для творчої самореалізації в різних видах художньої діяльності.

З викладеного вище витікає, що розвитку художньо-творчих здібностей дошкільників сприяє створення умов для самостійної творчої діяльності та залучення дошкільників до пізнання надбань національної культури.

І з цією метою нами було розроблено методичні рекомендації розвитку художньо-творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку в ознайомленні з культурною спадщиною Криворіжжя.

Висновки з розділу

Творчий потенціал, що являє собою сукупність можливостей, є внутрішньою передумовою творчої діяльності, ядром творчої обдарованості. Можливі творчі прояви особистості, які закладені в кожній людині з народження, розкриваються в різних сферах творчої діяльності. Тому ми розглядаємо художньо-творчий потенціал старших дошкільників як багаторівневу функціональну систему, що виявляється у творчій активності особистості в галузі образотворчої діяльності. Цю активність обумовлюють природні задатки і здібності дітей, інтелектуальна активність, інтереси.

Особливість художньо-творчих здібностей в здатності до художньо-почуттєвого сприйняття, співпереживання, емоційної чуйності, естетичної емпатії, наявності творчої уяви, художньо-образного і асоціативного мислення, синестезії.

Художньо-творчі здібності дітей дошкільного віку, що визначаються як властивість, яка є підґрунтям для творчої самореалізації в різних видах художньої діяльності разом зі спеціальними (мистецтвознавчими, культурологічними) знаннями, вміннями й навичками в художній діяльності сприяють формуванню мистецько-творчої компетентності дошкільників.

Розвиток художньо-творчого потенціалу особистості дитини має величезні можливості, оскільки відбувається поступово, у процесі активної діяльності, й тому велике значення має цілеспрямований педагогічний вплив, гнучкий та орієнтований на індивідуальні здібності дітей.

Ми вважаємо, що використання ознайомлення дітей із культурною спадщиною рідного краю може мати значний вплив на розвиток художньо-творчих здібностей дітей шостого (сьомого) року життя.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ОЗНАЙОМЛЕННІ З КУЛЬТУРНОЮ СПАДЩИНОЮ КРИВОРІЖЖЯ

2.1. Дослідження сучасного стану розвитку художньо-творчих здібностей дошкільників та ознайомлення з культурною спадщиною Криворіжжя в практиці вихователів ЗДО

Заклад дошкільної освіти виконує важливу роль у формуванні особистості, її світогляду і загального розвитку. Сучасна дошкільна освіта згідно з сучасними вимогами нової української школи та зміни освітньої парадигми орієнтується не тільки на засвоєння дітьми певної суми знань, умінь та навичок, а й на формування компетентного дошкільника, майбутнього школяра НУШ, розвиток його особистості, пізнавальних і творчих здібностей.

Ефективний досвід розв'язання проблеми розвитку художньо-творчих здібностей дошкільників був представлений Москаленко Валентиною Григорівною, вихователем Золочівського ДНЗ №3. Педагог презентувала матеріали з власного досвіду роботи на тему: «Розвиток творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку». Програма діяльності Москаленко В. Г. схвалено відділом освіти Золочівської районної державної адміністрації.

Спираючись на досвід науковців і свій власний досвід роботи із дітьми старшого дошкільного віку Москаленко В. Г. вважає, що важливий вплив на розвиток художньо-творчих здібностей дітей має краса. Краса в усьому, що оточує дітей: у природі, мистецтві, науці, людських стосунках, самій людині та в продуктах її творчості, викликає почуття радості, відіграє важливу роль у формуванні внутрішнього світу.

Інтегруючись у всі сфери життєдіяльності дитини, краса формує естетичні почуття дитини, її творчі здібності. Увага до будь-якого прояву дитиною інтересу до прекрасного з боку дорослих край важлива, особливо якщо цей інтерес стійкий. В цьому випадку дітей необхідно підтримувати, всіляко стимулюючи розвиток їх творчих здібностей.

Валентина Григорівна стверджує, що джерелом натхнення художніх проявів є природа. Будь-які спостереження: екскурсії в природу, поїздка за місто, прогулянка в міському парку або просто на вулиці міста можуть стати стимулом дитячої творчості. Розмови про оточуючий світ під час прогулянки підвищують інтерес до навколишнього. Милуючись квітами й тваринами, їх забарвленням і звичками, дитина розвиває в себе здатність бачити прекрасне і прагне побачене відобразити у своїх малюнках, виробках.

Поетичні, художні твори сприяють створенню цілісного образу та усвідомленню його внутрішнього сенсу. Скарби духовної культури: література, музика, живопис, народна творчість мають стати постійними супутниками дітей.

Також умовою розвитку творчих здібностей, як зазначає педагог, є процес навчання, в процесі якого формуються знання, способи дії, здібності, що дозволяють дитині реалізувати свій задум. Для цього знання, вміння повинні бути гнучкими, варіативними, навички - узагальненими, тобто застосовуватися в різних умовах.

Наступним важливим для розвитку творчих здібностей вихователь називає активну діяльність, через яку дитина пізнає навколишній світ, набуває практичного досвіду. Програмні завдання з зображувальної діяльності спираються на те, про що дошкільники довідуються і що роблять на інших заняттях, у побуті.

На думку автора, найголовнішою умовою успішного розвитку дитячого зображувального мистецтва є цілеспрямований навчальний вплив педагога, що організовує діяльність дітей; систематичний і послідовний розвиток

сприймання, уяви, на основі яких формується зображення; навчання зображуваним вмінням і навичкам.

Для оптимізації творчого процесу Валентина Григорівна, складаючи план занять на рік, планує діяльність від найпростішого і вже до кінця місяця діти оволодівають складними формами роботи. Отримані знання діти мають змогу застосовувати впродовж подальшої діяльності [39].

Не менш цікавим та ефективним, на нашу думку, є досвід роботи «Розвиток творчих здібностей дошкільників засобами художньо-продуктивної діяльності» Солов'ян Юлії Леонідівни, вихователя-методиста ЗДОН №100 «Гармонія» Запорізької міської ради.

Юлія Леонідівна вважає дошкільне дитинство важливим періодом життя кожної людини. Оскільки кожна дитина в цьому віці з радістю і здивуванням відкриває для себе незнайомий і дивовижний навколишній світ. Це спонукало її шукати нові форми роботи. Такою інновацією стало використання художньо-продуктивної діяльності, як засобу залучення дитини у власну творчість.

Одне із найулюбленіших занять дошкільників - художньо-продуктивна діяльність, задовольняючи потребу дитини у самовиявленні, позитивно впливає на гармонійний психічний розвиток малюка.

Створюючи певний інформаційно-дієвий простір, звідки дитина отримує інформацію, яку під час практичної діяльності перетворює на уявлення про навколишнє, художньо-продуктивна діяльність, на думку педагога, формує культурну особистість. Вона пропонує багатовекторну освітню роботу, яка, завдяки різноманітним видам художньої діяльності, розширює здатність дитини до самовираження. Юлія Леонідівна вважає, що ця система розвитку творчих здібностей створить можливості для реалізації особистісно-орієнтованого підходу, розвитку природних задатків дітей; сприятиме реалізації творчого потенціалу не лише дітей, а й дорослих.

Розроблені парціальні програми формують культуру здорового харчування та розвивають кулінарно-творчі здібності через дії з тістом та

дизайнерське оздоблення пекарських виробів. Дидактичний навчально-ігровий посібник містить ігри, пізнавальні завдання, які зроблять заняття цікавими та збагатить досвідом набуті знання.

Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку відбувається через мережу гурткових занять, художньо-естетичний - у повсякденній діяльності. Педагог пропонує використання різновидів малювання: монотипія, ляпкографія, тампонування, мильний живопис, малювання воском, малювання сіллю; малювання бризками, малювання відбитками, роздмухування.

Представленим перспективним педагогічним досвідом вихователь-методист Солов'ян Ю. Л. здійснює теоретичне та практичне узагальнення проблеми розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку засобами художньо-продуктивної діяльності. Дошкільний вік це час формування основ творчої діяльності особистості, що проявляються в здатності реалізації творчого задуму, в поєднанні задля цього наявних знань та вмінь.

Знайомство дітей з творами образотворчого мистецтва сприяє формуванню особистості, розвитку творчого потенціалу. Використовуючи основи образотворчої грамоти, діти передають в малюнку настрій, характер образу. Виявляючи стійкий інтерес до прекрасного, потребу спілкування з творами мистецтва, дитина відчуває задоволення від зустрічі з ним [65].

Свій досвід з розвитку творчих здібностей представила Ігнатюк Ірина Олексіївна, вихователька ДНЗ «Ромашка» Зачепилівської селищної ради. Її роботу «Розвиток творчих здібностей дітей в образотворчій діяльності» рекомендовано методичною радою районного методичного кабінету відділу освіти Зачепилівської райдержадміністрації.

Автор зазначає, що зображувальна діяльність має значний вплив на всебічний розвиток дитини, оскільки під час створення зображень в дитини формуються такі якості як спостережливість, естетичне сприйняття, художній смак, творчі здібності. В зображувальній діяльності дитина

отримує змогу виражати свої емоції, ставлення до оточуючого світу, вчиться помічати красу навколо, а також створювати її самостійно.

Педагог пропонує використання нетрадиційних методів і прийомів, різних демонстраційних та наочних матеріалів для виклику інтересу до художньої творчості і розвитку дитячої творчості. Для створення умов розвитку творчої особистості, вихователька організувала розвивальне середовище – діти мають можливість для спостережень, малювання, використання різних матеріалів. Активно використовує музику, поезію, живопис для створення художніх образів.

Дуже важливим педагог вважає необхідність більше уваги приділяти індивідуальним, парним та міні-заняттям. Заняття вона розглядає як активність дитини впродовж реального часу, надаючи пріоритет спілкуванню, обговоренню, спостереженню, творчій самостійній образотворчій діяльності [21].

Таким чином, аналізуючи практичний досвід вихователів закладів дошкільної освіти, можна дійти висновку, що питання розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку займає важливе значення в практичній роботі вихователів закладів дошкільної освіти. Використання для цього різноманітних засобів сприяє появі нових методик та технологій.

Нами розглянуто роботу колективу педагогів дошкільного навчального закладу № 32 міста Кривий Ріг, які представили свій досвід над темою: «Народознавчо-краєзнавча робота з дітьми дошкільного віку в дошкільному закладі». Вихователі поділилися своїм проектом програми в журналі «Бібліотечка вихователя дитячого садка» [78, с. 68-105].

Реалізацію завдань народознавчо-краєзнавчої роботи з дітьми педагоги здійснюють в напрямку регіонального підходу до ознайомлення з народознавчим матеріалом, взаємозв'язку і взаємозумовленості народознавчої науки і життя. Ефективність роботи залежить від вибору освітніх форм і методів. Перевагу при їх виборі віддають тим, що можна

інтегрувати, сприяти самореалізації дітей і розвитку у них пізнавальної активності, органічно включаючи їх в сучасний освітній процес.

Проєкт програми «Ріднокрай» містить методичні рекомендації по роботі з дітьми 4-6 років, план народознавчо-краєзнавчої роботи для дітей та батьків в дитячому навчальному закладі, тематику занять з краєзнавства на цілий рік. Краєзнавча робота представлена блочно-тематичним плануванням, складовим якого є цикли занять за визначеною темою. Цикли занять включають різні види діяльності, підпорядковані єдиному змісту, і, залежно від теми, мети заняття, часу проведення, змінюється їх форма. Для ознайомлення з кожною темою задля досягнення поставленої мети педагогі пропонують різні заходи: тематику занять з розвитку мовлення, з образотворчого мистецтва, прогулянок, екскурсій, дидактичних та рухливих ігор, художньої літератури, фольклорних творів. Наприклад, для теми «Найдорожча у світі країна» педагогі планують ознайомити дітей з рідним містом, краєм, познайомити з краєзнавчими об'єктами своєї області: економічними, історичними, культурно-мистецькими, та сприяти надбанню дитиною елементарних знань про Україну, познайомити з її природою, пам'ятками національної історії. Для цього пропонуються наступні заходи: заняття на теми «Вулиця міста», «Чим багате наше місто», «Пам'ятні місця», «Подорож по Україні»; екскурсії до музеїв, парків. Закріпити знання можна на заняттях з образотворчого мистецтва: конструювання з будівельного та покидькового матеріалу «Кривий Ріг – моє місто», «Рідна вулиця моя»; малювання «Славне місто Кривий Ріг», «Руданочка», «Шахтарське містечко»; аплікація «Символіка держави».

Ознайомлення дітей з історією міста, краю вихователі закладу пропонують проводити в краєзнавчому музеї, в дитячій бібліотеці. Екскурсії, що проводять педагогі, знайомлять дошкільників з оточуючим світом. На думку вихователів закладу, такі екскурсії забезпечують знайомство дошкільників з соціальним і культурним життям міста.

Проведення свят, народних розваг, обрядових посиденьок, святкування дня народження міста Кривий Ріг надає можливість познайомити дітей з культурою Криворіжжя та традиціями нашого народу, рідного міста.

Педагоги вважають, що прогулянки, подорожі, походи незамінні у роботі при ознайомленні з культурою Криворіжжя. Любов до рідного краю необхідно виховати через спілкування з природою, занурення в неї. Залучення дошкільників у самостійну пошукову діяльність підвищує пізнавальну і емоційну активність дітей.

Бесіди використовують як словесний метод на заняттях і як самостійну форму роботи з дітьми з різних тем: «Які річки течуть у нашому місті?», «Які нагороди має наше місто?», «Що ти зробиш, якщо станеш мером міста?»

Велику увагу педагоги закладу приділяють ігровим методам і прийомам. Оскільки, викликаючи у дітей позитивні емоції, підвищений інтерес, вони сприяють концентрації уваги на навчальному завданні. Ігрові завдання присутні в будь-якій діяльності. Підсумком ігрової активності є завжди активна пізнавальна діяльність. Вікторини краєзнавчого та народознавчого характеру рекомендується використовувати для перевірки отриманих з пройденої теми знань дошкільників та на підсумкових заняттях.

Педагоги зазначають, що народознавчо-краєзнавча робота – це той базис, на якому мають будуватися всі інші види дитячої діяльності. Створений перспективний план краєзнавчої роботи поєднує всі види діяльності дітей дошкільного віку, утворюючи взаємний зв'язок між отриманою на занятті інформацією і грою та працею: отримані нові знання урізноманітнюють гру, а трудову діяльність роблять цілеспрямованою і захоплюючою.

Педагоги закладу вважають важливим для становлення особистості дитини духовну та емоційну близькість з найдорожчими людьми – батьками. Тому вони пропонують активно залучати батьків та бабусь і дідусів до освітнього процесу. Згідно плану роботи для дітей і батьків в закладі

пропонуються така тематика заходів: «Зростає родинне дерево», «Наші імена», «Берегиня-мати», «Пісня рідного краю», «Моє місто – моя гордість», «Рецепти традиційної їжі українців», «Шахтарське плем'я виростає», «Хата моя, біла хата», «Знай і люби рідний край». Використовуючи різні форми роботи (заняття, бесіди, літературні вікторини, вечори, екскурсії до музеїв, виставкових залів, театральну діяльність, конкурси, диспути, ігри, ярмарки, зустрічі з представниками різних професій, фотовиставки, розваги) забезпечується зміст освітньої роботи. Наприклад, разом з дітьми батькам пропонують скласти дерево роду, розмістивши на ньому фото рідних, пращурів. Так закріплюються знання про родину, близьких родичів; розширюється знання про культ матері. Паралельно можна знайомити з історією походження імен, їх символікою, своєрідністю. Інформація про рідний край розширює і поглиблює знання про розвиток Кривого Рогу, його першовідкривачів, людей, що тут проживали з давніх давен, розказує міфічні перекази, легенди історичного і соціального, природознавчого змісту. Історія становлення Кривого Рогу неможлива без згадки про руду: легенди виникнення залізної руди, історія будівництва перших шахт та металургійного комбінату, знайомство з працею шахтарів і сталеварів. Знайомство з культурою краю можливе через експозиції художників Криворіжжя та виставок народних умільців, літературні читання творів криворізьких поетів та письменників. Батьків обов'язково запрошуються на свята, розваги.

Свій досвід педагога закладу застосували при створенні альбому для дошкільників «7 чудес Криворіжжя» [22].

7 чудес Криворіжжя уособлюють 7 районів міста, і кожен з них представлений на сторінках цього альбому. В легкій і доступній дітям дошкільного віку формі представлена коротка інформація про історію виникнення кожного району, байки про походження назв, подані відомості про особливості кожного району міста. Цікавими є легенди і казки підібрані

педагогом для дошкільників. Кожний альбом є інтерактивним, оскільки надає працювати з ним дитині.

Яскраві фотографії наочно зображують знайомі і незнайомі малюкам об'єкти: занесені до Червоної книги України квіти Ботанічного саду, який є прикрасою міста і візиткою Тернівського району, будівлю розташованого в Довгінцевському районі залізничного вокзалу, який є воротами міста і водночас культурною пам'яткою, човнову станцію, що розташована на місці злиття Інгульця з річкою Саксагань, там, де історично постало поселення Кривий Ріг.

Вдало підібране художнє слово допомагає створити образ козака та козацької січі, яка є колискою державності. Різноманітні ігрові завдання, які пропонує Чарівний олівець, активізують пізнавальний інтерес: обвести по крапках козацьку зброю і розмалювати її, домалювати величезні колеса для самоскидів, що працюють на шахтах і кар'єрах міста, домалювати дорожні знаки в містечку для маленьких жителів Кривого Рогу.

Представлений досвід роботи показує знання педагогом вікових та психологічних особливостей дітей дошкільного віку, на яких орієнтований альбом – інформація подана в доступні формі, наочність допомагає зацікавити малечу, безліч ігрових завдань активізують пізнавальну активність.

Краєзнавчу роботу використовує в своїй роботі вихователь-методист ЗДО№20 Вареник Ірина Борисівна, яка працює над темою «Дитячий туризм». Одним із напрямків цієї роботи є ознайомлення дітей дошкільного віку з рідним краєм. Свій досвід вона представила в авторському блозі та на порталі Всеосвіта [6].

Комунальний заклад дошкільної освіти (ясла садок) №20 Криворізької міської ради 20-22 жовтня 2021 року взяв активну участь в XIII Міжнародній виставці «Інноватика в сучасній освіті» (м. Київ) з конкурсною роботою «Дитячий туризм як інструмент реалізації формули 4К у формуванні ключових компетентностей майбутнього першокласника НУШ».

Цей проєкт розроблявся як інструмент реалізації великого проєкту «Формула 4 – «К» у формуванні ключових компетентностей майбутнього першокласника НУШ», який розгортається на базі ЗДО№20 м. Кривого Рогу з 2019 року.

Педагог визначає актуальність проєкту в тому, що участь дітей в туристичній діяльності:

- сприяє розвитку базових 4-К – компетентностей, таких як: критичне мислення, комунікація, командна робота, креативність;
- дозволяє реалізувати задачі фізичного розвитку в умовах, які не обмежують по віку, стану підготовленості та рівню розвитку учасників.

Окрім цього, дитячий туризм є ефективним інструментом корекційної та оздоровчої роботи, профілактики гіподинамії та інструментом упередження проявів асоціальної поведінки, булінгу і формування відповідальності та громадянської зрілості.

Ірина Борисівна виділяє такі особливості дитячого туризму як освітньої технології. Перш за все - це захопливий вид спільного активного відпочинку дітей і дорослих, які нажаль мало спілкуються поза побутом. До того ж, туристична пригода - надзвичайно емоційний вид спілкування та джерело естетичних почуттів. Дитячий туризм є потужним оздоровчим чинником та засобом зниження захворюваності. Може проводитись будь-якої пори року з дітьми різного рівня фізичного розвитку. Може стати засобом розвитку комунікативних навичок, збагачення словника та спостережливості як базової якості майбутнього школяра.

Команда Ірини Борисівни прогнозує наступні результати запровадження дитячого туризму в освітній процес ЗДО:

- виховання активної позиції щодо здорового способу життя учасників освітнього процесу;
- відпрацювання навичок безпечної поведінки;
- формування вмінь орієнтування на місцевості, подолання страху «загубитись»;

- розвиток самостійності та відповідальності;
- формування навичок командної роботи, співпраці та взаємодопомоги;
- формування екологічного світогляду;
- збагачення словника дитини термінологією натураліста;
- формування спостережливості як базової умови шкільної зрілості;
- посилення інтересу до природи та історії рідного краю;
- згуртування батьківської громади;
- налагодження зв'язків з позашкільними організаціями.

Педагогами розроблено методичні рекомендації з організації дитячого туризму та інші матеріали в допомогу організатору турпоходу для найменших: плани, конспекти заходів, добірки рухливих та арт-ігор до кожного сезону, туристичні конкурси, пісні, загадки, кричалки, народний прогностик.

Використання технології сприяє формуванню ключових компетенцій, зокрема для розвитку креативності педагоги рекомендують на закріплення знань та отриманих вражень складати розповіді про похід, маленькі оповідання, створювати фотоальбоми, книжечки-спогади, малювати газети-стіннівки, створювати виставки малюнків, проводити конкурси поробок з трофейних матеріалів.

В авторському блозі «Кіндерблог «Вулик» дібрано матеріали для віртуальних подорожей Кривим Рогом та інформація для ознайомлення з історією краю [26].

Краєзнавча робота впроваджується на базі комунального закладу «Дошкільний навчальний заклад №239» Криворізької міської ради на чолі з завідувачем Синельниковою Аллою Олександрівною. Цей заклад є опорним в Тернівському районі з патріотичного виховання.

Свій досвід Алла Олександрівна представила в навчально-методичному посібнику «Патріотичне виховання дітей дошкільного віку як пріоритетний напрям сучасної національної освіти». Педагог наголошує, що проблема патріотичного виховання є одним з пріоритетних напрямків освітньо-

виховної роботи з дітьми дошкільного віку. Патріотичні почуття дошкільників базуються на їх інтересі до найближчого оточення: сім'ї, батьківського дому, рідного міста, яке вони мають змогу спостерігати щоденно, вважають рідним, нерозривно пов'язаним з ними.

Алла Олександрівна ставить наступні завдання у роботі з національно-патріотичного виховання дошкільників:

- розширювати уявлення про місце кожної людини в соціальному середовищі;
- формувати позитивний образ Батьківщини та рідної домівки;
- формувати ціннісне ставлення до культури українського народу, його історичного минулого, мови, звичаїв, традицій;
- розвивати почуття гідності як представників свого народу.

Основними напрямками патріотичного виховання визначено: формування уявлень про сім'ю, родину, рід та родовід; краєзнавство; ознайомлення з явищами суспільного життя; формування знань про історію держави, державні символи; ознайомлення з традиціями і культурою свого народу. Реалізувати роботу з патріотичного виховання Алла Олександрівна пропонує, використовуючи наступні форми і методи роботи: екскурсії, бесіди з цікавими людьми; дидактичні, сюжетно-рольові ігри; розгляд ілюстративних матеріалів; читання та інсценування творів художньої літератури; слухання народної, класичної, сучасної української музики; спільні з родинами виховні заходи; виставки, конкурси, свята, розваги; розглядання творів образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва.

Краєзнавча робота закладу має безліч творчих проявів: проведення свят потребує від малюків виготовлення афіш-плакатів, святкових малюнків, запрошень для батьків, наповнення виставок та міні-музеїв вимагає дитячих робіт, які ті виготовляють спільно з батьками або самостійно нетрадиційними прийомами та матеріалами [63].

Як бачимо, ведеться велика і цікава робота з використання ознайомлення дітей дошкільного віку з рідним краєм в різних аспектах

освітньої діяльності вихователів закладів дошкільної освіти. Так, краєзнавство – це і напрям патріотичного виховання, і основа для оздоровчого спрямування дитячого туризму, і базис, на якому будуються всі інші види дитячої діяльності.

Аналіз проведених досліджень показує, педагогами ведеться активна робота з розвитку творчої особистості. Вихователі діляться своїм досвідом роботи з дітьми на тему: «Розвиток творчих здібностей у дітей дошкільного віку». Виділяють наступні умови розвитку та стимулювання творчих здібностей: комплексне і системне використання різноманітних методів і прийомів; врахування індивідуальних особливостей дитини; використання можливості розвивати свої творчі здібності у сім'ї; невичерпним джерелом художніх здібностей старших дошкільників є природа, мистецтво: література, музика, живопис, народна творчість, які мають стати постійними супутниками малюків; навчання, в процесі якого формуються знання, способи дії, здібності, що дозволяють дитині реалізувати свій задум.

Важливим для гармонійного розвитку особистості є врахування регіонального аспекту. Сучасна дошкільна освіта передбачає досягнення його нової рівня: орієнтацію не тільки на засвоєння дітьми певної суми знань, а й на розвиток їх особистості, пізнавальних і творчих здібностей. Краєзнавча робота є тим базисом, на якому мають будуватися всі інші види дитячої діяльності. Поєднання всіх видів дитячої активності утворюють взаємний зв'язок між отриманою на занятті інформацією і грою та працею: засвоєні нові знання урізноманітнюють гру, а трудову діяльність роблять цілеспрямованою і захоплюючою.

Запропонований педагогами досвід народознавчо-краєзнавчої роботи надає змогу створити перший ступінь з ознайомлення з рідною країною дітей дошкільного віку: знати рідний край, використовуючи доступні дітям види діяльності.

Аналізуючи все вищезазначене, можна сказати, що педагогами країни ведеться активна робота з пошуку сучасних форм гармонійного розвитку

дитини. Вихователі закладів дошкільної освіти показують розуміння вимог суспільства щодо формування творчої, компетентної особистості і пропонують різні шляхи для цього.

2.2. Методичне забезпечення формування художньо-творчих здібностей старших дошкільників в ознайомленні з культурною спадщиною Криворіжжя

Метою розробленої нами методики є розвиток художньо-творчих здібностей дітей дошкільного віку через ознайомлення з культурною спадщиною Криворіжжя. Досягнення цієї мети ставить перед педагогом наступні завдання:

- розвиток у дошкільників естетично-ціннісного ставлення до об'єктів культурної спадщини Криворіжжя;
- розвиток художньо-творчих здібностей завдяки ознайомленню їх із художніми засобами та прийомами зображення;
- формування мотивації до творчого самовираження дошкільника.

Провідний метод для вирішення першого завдання – занурення у мистецтво: знайомство і сприйняття художніх творів, милування ними. Здатність помічати, відчувати і розуміти красу в навколишньому світі; культура сприйняття об'єктів краси (природи, людини, мистецтва) і чуттєвий відгук (здивування, захоплення, милування, радість) під час художньо-творчої діяльності (дослідження, гри, фантазування, імпровізації), здатність виражати особисте відношення до світу власною творчістю: словом, рухом, малюнком, - сприяють розвитку у дітей дошкільного віку естетичного ставлення до навколишнього.

Вирішенню другого завдання сприяють:

- навчання вихователем дітей вмінню встановлювати асоціативні зв'язки,

- розвиток дослідницьких здібностей в експериментуванні з художніми матеріалами;

- навчання використання дітьми своїх вражень від навколишнього світу для створення оригінальних ідей та рішень.

Робота з цього питання спрямована на пошук дитиною шляхів оригінального вираження задуму, імпровізації, заохочення до експериментування з кольорами, матеріалами, прийомами та техніками.

На формування мотивації до творчого самовираження дошкільника вихователі спрямовують роботу:

- з розвитку у дітей потреби в образотворчій діяльності та отримання задоволення від неї;

- навчання здатності до самовираження за допомогою зображувальної діяльності;

- оволодіння навичками образотворчої діяльності;

- здатності до самостійного створення художніх образів.

Цілеспрямовано вселяючи дитині віру у свої сили, коректно підказуючи вибір засобів вираження ідей, задуму, педагог спрямовує дитину на отримання задоволення від процесу та результату.

Методика розвитку художньо-творчих здібностей в ознайомленні з культурною спадщиною рідного краю охоплює використання розвивальних ігор, дослідницької діяльності із художніми засобами та прийомами зображення спрямована на емоційний розвиток згідно змісту і цілей освіти.

Результативність методики досягається завдяки наступним принципам:

- принцип цілісності, який враховує вплив всіх умов на розвиток художньо-творчих здібностей;

- принцип дитиноцентризму, завдяки якому визнається особистість дитини і її права на свободу самовираження;

- принцип природовідповідності, який вимагає врахування особливостей розвитку дітей;

- принцип культуровідповідності, який пов'язує виховання з національними культурними надбаннями;

- принцип комплексності, який вимагає комплексного використання форм і методів роботи задля досягнення результату.

Ефективному розвитку художньо-творчих здібностей старших дошкільників сприятимуть такі педагогічні умови:

- інноваційне методичне забезпечення розвитку художньо-творчих здібностей під час ознайомлення з культурною спадщиною Криворіжжя;

- професійна підготовка педагогів до роботи з дітьми старшого дошкільного віку щодо розвитку художньо-творчих здібностей;

- створення умов для мотивації дітей до творчої самостійної діяльності.

Важливою умовою будь-якої діяльності ми вважаємо врахування вікових та психологічних особливостей дітей. В старшому дошкільному віці дитина значною мірою орієнтується на людей, на їхні дії з предметами, на взаємодію і взаємини в людському спілкуванні.

Успішність реалізації завдання допомогти дошкільнику жити власними силами, у згоді з навколишнім та із собою, сприяння гармонійному розвитку залежить від професійності педагога.

Для реалізації першої педагогічної умови нами розроблено методiku використання об'єктів культурної спадщини Криворіжжя для розвитку художньо-творчих здібностей у старших дошкільників.

Головну роль провідника у світ мистецтва виконують дорослі. Саме емоційне ставлення вихователя до мистецтва, його обізнаність у цій сфері, бажання залучення дітей до надбань художньої культури є необхідною умовою формування дошкільника, як творчої особистості.

Перед педагогом постають задачі забезпечити набуття вражень від знайомства з культурними об'єктами рідного краю, мотивувати до творчої діяльності, створити умови для самостійної художньої діяльності. Для цього дорослий має допомогти дитині оволодіти засобами та способами художнього пізнання світу, використовуючи цікаві та оригінальні ігрові

завдання, забезпечуючи інтерес впродовж всього заняття. З цією метою пропонується до кожної теми створити мультимедійні презентації, що містять різні художні твори.

До кожної з тем: «люди», «природа», «діти», «козаки», «свята», «пори року» та інші підібрані репродукції картин криворізьких митців (додаток А).

Наведемо приклад художніх творів до теми «Кривий Ріг – моє місто»: Іван Авраменко «Саксаганський район», Віктор Мішуровський «Осінь на Криворіжжі», «Театр» Шевченка», «Вулиця Революційна», Микола Рябоконт «Криворізький дворик», «Човнова станція», Григорій Шишко «Дорога на шахту Батьківщина», «Полудень спекотного дня», Анастасія Ярошевич «Осінь. Місто у вогні».

Для забезпечення впровадження методики нами створено дидактичні і інформаційні матеріали:

- творчі вправи до тематичного плану (Додаток Б);
- психогімнастичні та сенсомоторні вправи (Додаток В);
- альбом криворізьких художників;
- картотеку художніх творів за темами «Місто», «Козаки», «Природа», «Пори року» та інші;
- перелік криворізьких дитячих поетів;
- твори криворізьких поетів;
- альбом криворізьких композиторів;
- картотеку нетрадиційних методів малювання;
- консультації для батьків;
- майстер-класи для педагогів.

Використання цих матеріалів може допомогти у розвитку художньо-творчих здібностей в дітей за умови вмілого використання їх під час освітньої діяльності, забезпечується професіоналізмом педагогів.

Розуміння вікових особливостей дітей старшого дошкільного віку допомагає ефективно використовувати методику навчання образотворчій діяльності, сприяючи розвитку інтересу до художньо-творчої діяльності.

Врахування особливостей дитячої психології надає можливість педагогові правильно оцінювати процес створення й сам дитячий малюнок.

Важливим є розуміння того, що творчий процес дитини відрізняється від діяльності дорослого. Для дитини важливий сам процес, тому часто отриманий результат не відповідає поставленим задачам. Деяким дітям не вистачає знань, вмінь та навичок для створення малюнку, тому вони відчуючи невпевненість, можуть відмовитись малювати. Завданням педагога є заохочення дітей до творчості, виражаючи довіру до дитини і вселяючи впевненість у собі.

Вміння вихователя забезпечити позитивний настрій сприяє створенню творчої атмосфери. Інтерес дітей до змісту діяльності підтримується використанням різноманітних форм роботи на занятті, ігровими вправами, пошуково-дослідницькою діяльністю. Не слід забувати, що для дітей старшого дошкільного віку панівним є процес розвивального навчання, і в роботі з дітьми навчання не має перевищувати розвивальні процеси, через що слід уважно обирати методи, надаючи перевагу заняттях в ігровій формі.

Важливим питанням є постійне підвищення кваліфікації педагога. Авторські напрацювання творчих педагогів, що розміщені в інтернеті, є джерелом нововведень для використання в роботі педагогами з метою організації освітньої діяльності в закладах дошкільної освіти, підвищення рівня професійного розвитку педагогів, їх мотивації до педагогічної творчості. Варто зазначити перспективність використання інтернет-ресурсів в підвищенні інформаційно-комп'ютерної компетентності педагогів ЗДО, адже розміщені навчальні матеріали дозволяють організувати самостійну діяльність освітянам різних категорій дистанційно.

Слід зазначити, що педагоги закладів дошкільної освіти зазвичай мають педагогічну дошкільну освіту й не мають спеціалізованої мистецької освіти. Це створює певні складнощі під час мистецької інтерпретації художніх творів. Вирішення цієї проблеми можливо через підвищення кваліфікації шляхом відвідувань семінарів-практикумів, майстер-класів. В

сучасних умовах розвитку дистанційної освіти, самоосвіта стає набагато доступнішою, адже можна долучитись до мистецьких курсів в інших містах, не залишаючи власної домівки.

Третьою умовою є створення мотивації дітей до творчої самостійної діяльності. Самостійна творча діяльність визначається як особлива форма організації образотворчої діяльності. Вона розгортається за ініціативи дітей, маючи високий ступінь свободи дитини у виборі теми, матеріалів, видів, прийомів роботи.

Організація різноманітних видів творчої діяльності потребує вмілого педагогічного керівництва дитячою творчістю, підтримки та заохочення будь-яких проявів фантазії, уяви, творчої активності й ініціативності з боку педагогів і батьків, створення сенсорно розвивального середовища в дошкільному навчальному закладі та в родині: збагачення освітнього простору багатую сенсорною інформацією для формування дитячого сприймання, накопичення дитиною сенсорного досвіду як основи дитячої творчості.

Звертаємо увагу на те, що керування бажанням дітей займатися самостійною творчою діяльністю має опосередкований характер:

- педагог надає дітям можливість набути безліч різноманітних вражень і показує способи їх перенесення у різні види самостійної творчості («Приготуємо подарунки до свята», «Прикрасимо помешкання», «Готуємось до виставки»);

- вихователь організовує сприятливе середовище, піклується про наявність стимульних матеріалів (репродукцій картин криворізьких художників, зразки творчої діяльності дітей і дорослих, розмальовки тощо), забезпечує змінність матеріалів та їхню доступність для користування;

- педагог показує дітям нові, цікаві форми організації творчої діяльності: ігрові, розважальні, клубні (об'єднання за інтересами, улюбленими темами та видами творчої діяльності);

– вихователь визначає свою участь як споглядач, співучасник, автономний виконавець, співавтор, організатор, радник, консультант.

Самостійна творча діяльність – результат навчання, показник ефективності педагогічного впливу. Під час спостереження за ходом самостійної художньої діяльності та продуктами дитячої творчості, як визначають науковці, вихователь може:

– провести діагностику особистості, окремих її сфер (наприклад, комунікативної, емоційної, соціальної і т. ін.), образу «Я» дитини, рівня зображувальних та образотворчих досягнень;

– корегувати методику образотворчої діяльності в напрямку розвитку особистості;

– спробувати зрозуміти внутрішній світ дитини і налагодити діалог.

Аналізуючи зміст процесу та результатів самостійної творчої діяльності дітей, можна визначити характер і зміст навчальної та пізнавальної діяльності на заняттях.

Виражаючи свої думки, почуття, враження, емоції, знання і досвід, дитина прагне отримати задоволення від процесу та результату своїх дій, бути схваленою тими, для кого спрямовує свою роботу. Дорослі мають розуміти мотиви дитячої творчості для того, щоб адекватно ставитися до її продуктів, обговорювати їх, оцінювати. Визнання дорослим дитячого малюнка, підтримка унікальності прояву уяви, особливостей її відчуття та сприйняття художнього образу є важливим для мотивації. Підтримка, радість успіхам дитини створюють успішність розвитку художньо-творчих здібностей.

Образотворча діяльність, як активне самовираження і самоствердження дитини є результатом пізнання нею світу, естетичного ставлення до світу та усвідомлення себе у ньому.

Таким чином, самостійна художня діяльність виникає за бажанням дитини і має високий ступінь свободи; визначає емоційно-інтелектуальний, художньо-естетичний досвід дітей (інтерес, смакові уподобання, здібності,

досягнення тощо); вимагає уважного ставлення дорослих та витонченого, непомітного, непрямого керівництва; розгортається у певному інформаційному та просторово-предметному креативному середовищі; може поєднуватись із грою, театралізацією, дизайном, декораційною, музичною, літературною діяльністю, розгортатися як підготовка до свят (оформлення залу, елементів костюмів, атрибутів, аксесуарів).

Отже, розвиток художньо-творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку можливий за умови виконання таких педагогічних умов:

- розвитку у дошкільників естетично-ціннісного ставлення до об'єктів культурної спадщини Криворіжжя;
- розвитку художньо-творчих здібностей завдяки ознайомленню їх із художніми засобами та прийомами зображення;
- формуванню мотивації до творчого самовираження дошкільника.

Створення системи освітньої роботи з виконання цих вимог сприятиме розвитку художньо-творчих здібностей дітей в ознайомленні з культурною спадщиною рідного краю.

Освітня діяльність упроваджується в єдності трьох напрямів: пізнавальному, технічному та творчому.

Пізнавальний напрям забезпечується під час спеціально організованих занять з ознайомлення з культурною спадщиною Криворіжжя: відбувається знайомство з творами криворізьких митців. Завданням пізнавальних занять є формування емоційно-ціннісного ставлення до краси в навколишньому світі.

Заняття з ознайомлення старших дошкільників з об'єктами культурної спадщини Криворіжжя передбачають їх візуальне сприйняття через мистецькі твори, ознайомлення з історією або властивостями цих об'єктів, дослідження дітьми різних способів зображення одного і того ж об'єкту.

Заняття з ознайомлення з культурною спадщиною Криворіжжя відкривають дітям світ графіки, живопису, декоративно-прикладного мистецтва, скульптури, архітектури, музики, театру, літератури; знайомлять дошкільників з особливостями натюрморту, пейзажу, портрету.

Технічних навичок навчають на образотворчих заняттях. Основними завданнями таких занять є формування навичок зображувальної діяльності, здобуття практичного досвіду зі створення художніх образів. На заняттях з малювання досліджуються основні і отримання похідних кольорів, навчаються працювати з різними художніми матеріалами (гуаш, акварель, олівці, фломастери, пензлик, тощо), розвиваються вміння передавати характерні особливості зображень: форму, пропорції, колір, колорит; створювати візерунки, використовуючи ритм і симетрію. На заняттях з ліплення діти навчають навичок роботи з пластичними матеріалами, засвоюють прийоми роботи з ними, навчаються створювати композиції. На заняттях з аплікації закріплюються вправність роботи з ножицями та вміння створювати цілісне зображення.

Творчий напрям проявляється в самостійній художній діяльності дітей, коли дошкільники мають змогу творчо застосувати надбаний досвід. Головним завданням таких занять є розвиток художньо-творчих здібностей дитини, застосування емоційного і художнього досвіду задля творчого самовираження. Під час творчих занять діти отримують змогу фантазувати, імпровізувати, грати; у них формується позитивне ставлення до проявів прекрасного, інтерес до експериментальної художньої діяльності.

Під час таких занять діти шостого року життя використовують довільні техніки для створення художніх образів, самостійно обираючи для творчості матеріали, кольори, сюжет; створюють орнаменти з різних елементів, прикрашають візерунками, декоративними образами предмети вжитку. Важливою умовою для творчої діяльності дітей є відсутність зразка вихователя, оскільки це стимулює дітей до створення власного образу, вибору тих засобів, що допоможуть проявити індивідуальний творчий характер роботи.

Творчі завдання можна використовувати як рефлексію наприкінці заняття з ознайомлення з культурною спадщиною Криворіжжя або під час самостійної художньої діяльності.

Орієнтовні теми для занять: подорож Криворіжжям; рідний край; природа мого міста; видатні особистості Кривого Рогу; легенди та повір'я; вироби декоративно-прикладного мистецтва; народні ігри та забави; рідна мова; національна кухня; державні символи України - символи нашого народу; народний календар; народні свята; календарно-обрядові традиції; визначні дати; важливі історичні події; що означають наші імена; обереги; мій край – моя гордість.

Освітня робота може бути запланована на кожен місяць навчального року. Так, наприклад:

Моя країна - Україна (вересень): Історія виникнення. Герб та прапор України. Великі міста. Видатні українці.

Козацькому роду нема переводу (жовтень): Звідки пішло козацтво. Козацька слава українців. Символи та зброя козаків. Козацькими стежками .

Ознайомлення з національним побутом (листопад): Національний одяг. Українська кухня. Народні іграшки. Народні обереги.

Символи України (грудень): Традиції, обряди. Народний календар. Народні свята. Коляда. Щедрий вечір.

Український народ – найбагатший в світі (січень): Український фольклор. Народні пісні. Загадки. Потішки. Казки.

В гості до козака Рога (лютий): Історія виникнення. Герб міста, гімн. Історико-краєзнавчі об'єкти. Культурно-мистецькі центри.

Рідний мій Кривий Ріг (березень): Сьогодення нашого краю. Залізна руда. Промислові центри. Люди, які живуть і працюють в Кривому Розі. Транспорт.

Природа рідного краю (квітень): Рослинні та тваринні обереги. Легенди про рослини та тварин. Природа Кривого Рогу. Терикони – криворізькі гори.

Ти - перлина держави, її гордість і слава (травень): Краса нашого міста. Відомі криворіжці. Наша вулиця. Що робити аби місто процвітало.

Форми роботи з ознайомлення старших дошкільників з культурною спадщиною Кривого Рогу: екскурсії; зустрічі з видатними людьми; розповіді та бесіди; спостереження; дидактичні, сюжетно-рольові ігри; перегляд медіапрезентацій; читання творів літератури криворізьких авторів; інсценування яскравих епізодів; прослуховування музики криворізьких композиторів; розглядання художніх творів; конкурси, змагання; виховні сімейні свята, розваги, заходи.

Отже, ознайомлення з культурою Криворіжжя відбувається не тільки під час занять з усіх розділів програми, а й впродовж дня: в іграх, під час прогулянок, в самостійній художній діяльності. Це показано в спланованій системі використання об'єктів культурної спадщини в різних за змістом та формою організації заходах, які, однак, спрямовані на набуття «валізи знань», необхідної для розвитку творчої особистості.

Система занять з розвитку художньо-творчих здібностей представлена в тематичному плані використання мистецьких засобів під час ознайомлення з культурною спадщиною Криворіжжя (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Тематичний план занять

Назва теми	Зміст роботи	Тема для обговорення	Використання мистецьких творів	Творчі завдання
Кривий Ріг – моє місто	Продовжувати знайомити дітей з рідним містом, рідним краєм, які об'єднані історичними зв'язками і географічним розташуванням населеного пункту, особливостями праці дорослих, засобами зв'язку тощо. Познайомити з краєзнавчими	«Вулиці міста»	Репродукції картин художників на тему «Кривий Ріг»	1. Граємо в туристів 2. Автомобіль майбутнього 3. Я будую дім новий 4. Коробочка
		«Чим багате наше місто»	Репродукції картин художників на тему «Люди»	5. Малювання «Руданочка» 6. Модель людини
		Шахти, заводи	Репродукції картин на тему «Шахта», «Завод»	7. Конструювання «Вантажівка» 8. Потяг
		Цирк	Репродукції картин «Цирк», «Клоуни»	9. Клоун Кола
		Квітковий	Фотографії	10. Квітковий

	об'єктами області: економічними, історичними, культурно-мистецькими.	годинник, театр, музеї	пам'ятних місць	годинник 11. Видатні художники Криворіжжя
	Познайомити з пам'ятками національної історії: запорозька січ, острів Хортиця, Познайомити з видатними людьми рідного краю й України.	«Символіка України». «Початки української державності». «Легенди про рідне місто». «Ми нащадки козаків», «В гості до козака Рога»	Репродукції картин	12. Козацький кінь 13. Козацька чайка 14. Козак Ріг
Природа	Продовжувати вчити дітей розпізнавати дерева, знати місця, де вони ростуть. Навчити розрізняти парки і ліс. Розуміти, що парк – штучно висаджений людьми для краси.	«Осінь», «Ознаки осені»	Репродукції картин	15. Осінній пейзаж 16. Осінній парк 17. Осінні дощі 18. Портрет осені
		«Зима», «Ознаки зими»	Репродукції картин	19. Зимовий парк 20. Витинанка Засніжені дерева 21. Перший сніг 22. Зимовий день
		«Весна», «Ознаки весни»	Репродукції картин	23. Бузок цвіте 24. Весняні квіти 25. Витинанка квіти
		«Парки»	Репродукції картин	26. Лілея на воді 27. Терикони – криворізькі гори
Культура українського народу	Прилучати дітей до культури українського народу, учити їх бачити й відчувати чарівний світ мистецтва, милуватися і захоплюватися ним. Познайомити з народним мистецтвом регіону	«Народні умільці», «Екскурсія в минуле».	Розгляд предметів народного декоративного мистецтва Відвідування виставок, експозиції виробів народних умільців, музеїв	28. Крашанки і писанки 29. Петриківські мотиви
Одяг, прикраси, взуття	Навчити дитину називати матеріал, з якого виготовлено одяг, прикраси,	«З бабусиної скрині», «Звідки наші гості», «Мандрівка в минуле», «Як	Репродукції картин на тему «Люди», «Козаки». Вироби ДПМ	30. Одяг (зимова шуба) 31. Модна футболка 32. Дизайнер взуття 33. Ми модельєри

	<p>взуття. Уточнити назви деталей одягу. Продовжувати знайомити з українським національним костюмом, а також сучасним одягом, прикрасами до нього, взуттям.</p>	<p>сорочка в полі виросла», «Жіночі головні убори», «Руса коса до пояса», «Жіночі прикраси», «Ой хустина, хустиночка», «Чоботи мої, чобітки»</p>		
<p>Оселя. Будинок. Меблі</p>	<p>Познайомити дитину із сучасними та старовинними предметами побуту, зокрема меблями. Розповісти про особливості укр. національного житла. Продовжувати навчати детального сенсорного аналізу предметів, які знаходяться поруч з дитиною.</p>	<p>«Садок вишневий коло хати», «Подвір'я дідуся Панаса», «Одарчина хата», «Село на милій Україні, неначе писанка село», «Поїдемо синочку з тобою у село», «Мандрівка в минуле», «Дім від хати народився»</p>	<p>Репродукції картин на тему «Дім», «Село», «Козаки»</p>	<p>34. Шевченкова хата 35. Вишита подушка</p>
<p>Свята</p>	<p>Поглибити знання дитини щодо святкування народних свят, додержання народних традицій. Вчити дитину цінувати рідну домівку, відчувати її атмосферу добра, теплоти, затишку.</p>	<p>«Сімейні традиції», «Мати – берегиня роду», «Свято у нашому домі», «Гостинність рідної оселі», «Снігом земля покривається», «Щедрий вечір», «Колядники», «Подарунки Миколая», «Великдень», «Гра в писанки», «Ой на Івана, ой на Купала», «Що Спас нам припас?», «Свято врожаю»</p>	<p>Репродукції картин на тему «Свята» Вироби ДПМ</p>	<p>36. Свято Миколая 37. Новорічна ялинка 38. Ліплення Сніжинка 39. Хусточка для бабусі 40. Ліплення «Що нам Спас припас?»</p>

В плані представлені теми, які можна запланувати в календарному плануванні, описаний зміст роботи, запропоновані теми для обговорення і теми для творчих занять.

Найкращим рішенням ми вважаємо проведення інтегрованих занять за такою структурою:

1. Вітання.
2. Основна частина:
  - ознайомлення з рідним краєм
  - перегляд творів криворізьких митців
  - психогімнастичні вправи
  - вправи на розвиток моторики
3. Творчі вправи. Рефлексія.
4. Прощання

Так, з метою формування морально-патріотичних почуттів, розвитку художньо-творчих здібностей, на занятті з ознайомлення з рідним містом узагальнюються та розширюються знання дітей про рідне місто, герб міста, назви вулиць; розвиваються допитливість та активність у вивченні рідного міста; розвиваються зв'язне мовлення дітей, пам'ять, увага; закріплюються навички малювання. В якості ілюстративного матеріалу використовуються репродукції криворізьких художників на тему міста, й діти мають змогу закріпити знання, зобразив отримані враження. В цьому випадку корисними будуть альбоми-замальовки, куди дитина може занести свої відчуття. Пізніше, дитина може використати замальовку отриманих вражень для створення нової композиції (Додаток Д).

На занятті з ознайомлення з природою рідного краю, подивившись твори криворізьких митців в різних техніках, дитина може сама обрати, як вона хоче зобразити красу природи.

Цікавим рішенням стане метод «перевернутого заняття», наприклад, на занятті-подорожі «Вулицями міста», «Ми туристи», коли діти спочатку малюють персонажів для прогулянки, а потім використовують їх для гри.

Для фізичної паузи вважаємо доречним проведення вправ з психогімнастики. Такі імітаційні руханки допоможуть дитині відчувати зв'язок між собою та світом, перевтілюватись та входити в образ, помітити особливості рослин, тварин, природних явищ.

Важливим є й підготовка руки до зображувальної діяльності. Для цього можна використати сенсомоторні вправи, які закріплять вміння правильно тримати пензлик, олівець, вдосконалять координацію рухів, розвинути дрібні м'язи рук (Додаток В).

Зважаючи на вимоги оновленого у 2021 році варіанту БКДО про участь батьків однією з форм непрямого керівництва самостійною художньою діяльністю та розвитку дитини в ній — є педагогічна робота з родиною: педагог разом з батьками дбає про створення умов для самовираження дитиною творчих здібностей та отримує можливість для виявлення обдарованих дітей.

Відтак, дуже важливо, щоб батьки сприяли розвитку творчих здібностей дітей; цікавилися їхніми інтересами, нахилами, разом із дітьми брали активну участь у спільній творчій діяльності. З цією метою, батькам необхідно застосовувати пізнавальні завдання, навчити дитину розмірковувати, гнучко підходити до розв'язання проблем, знаходити нові, оригінальні рішення, відчувати задоволення від самого процесу творчості. Такі завдання повинні бути систематичними та спрямованими на розвиток психічних процесів – уваги, пам'яті тощо (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

План спільної роботи для дітей та батьків

Тематика	Зміст	Форма творчої роботи
«Моє місто – моя гордість»	Розширити та поглибити знання про розвиток Кривого Рогу: минувшина і сучасність міста	Виставка фотографій
«Легенди рідного краю»	Познайомити з легендами рідного краю.	Театралізація
«Козацькому роду нема переводу»	Розширити та поглибити знання дітей про виникнення козацтва,	Читання художньої літератури, концерт

	його побут, сферу діяльності, одяг тощо. Познайомити з експозиціями художників Криворіжжя та народними умільцями, що працювали над темою козацтва	козацьких пісень, екскурсії до музеїв, виставкові зали,
Дати та імена вкарбовані в історію	Знайомити з видатними постатями Кривого рогу	Фотовиставки, стенди
Шахтарський рід	Познайомити з легендами про появу залізної руди в надрах Криворіжжя, про будівництво перших шахт та заводів, з працею шахтарів та металургів	Фотовиставка, конкурс малюнків
Календар свят	Створити календар криворізьких свят	Свята, розваги, концерт
«Рідна хата»	Систематизувати та закріпити знання про життя криворожан, їхній побут.	Фотовиставки
«Край, мій рідний край»	Підведення підсумків щодо отриманих знань про рідне місто	Виставка малюнків

Успішності реалізації цієї умови сприятиме залучення батьків у спільні види діяльності, у яких об'єдналися б співтворчість дорослих і дітей. Проведення різноманітних форм творчої діяльності, у якій рівною мірою задіяні сили не лише вихованців, педагогів, а й батьків, дає відчуття значущості своєї праці кожній дитині, доповнює та посилює педагогічний вплив на вихованців.

Творча робота батьків і дітей носить проблемний характер: отримавши завдання по темі, необхідно активізувати наявні знання і досвід. Дієвим є і метод проєктів. Використовуючи його, вихователь спрямовує дослідницьку діяльність батьків та їх дітей на збір, вивчення, аналіз матеріалів, а потім презентацію дослідженої обраної теми.

Отже, розроблена нами методика розвитку художньо-творчих здібностей в ознайомленні старших дошкільників з культурною спадщиною Криворіжжя – ґрунтується на засадах наукових досліджень і представляє собою модель організації художньо-пізнавальної діяльності дітей старшого дошкільного віку, яка спрямована на розвиток у них емоційно-ціннісного ставлення до об'єктів культурної спадщини рідного краю, формування

чуттєвого сприйняття краси в навколишньому світі, забезпечення можливості творчого прояву кожної дитини. Інтегрована структура занять дозволяє підвищити результативність взаємодії вихователя і дитини через використання різних форм проведення освітнього процесу і має значний вплив на ефективність засвоєння нових знань і вмінь, сприяє досягненню головної мети – розвитку художньо-творчих здібностей.

Висновки з розділу

Аналізуючи проведені дослідження, можна зробити висновки, що педагоги активно працюють над формуванням творчої особистості. У зв'язку з вимогами сучасності впровадження інноваційних підходів, педагоги представляють педагогічні надбання. Сучасна дошкільна освіта передбачає використання регіонального аспекту в новій якості: його орієнтацію не тільки на засвоєння дітьми певної суми знань, а й на розвиток їх особистості, пізнавальних і творчих здібностей. Краєзнавча робота стає тим базисом, на якому будується освітня діяльність. Виділяють наступні умови розвитку та стимулювання творчих здібностей: комплексне і системне використання різноманітних методів і прийомів; врахування індивідуальних особливостей дитини; використання можливості розвивати свої творчі здібності у сім'ї; невичерпним джерелом художніх здібностей старших дошкільників є природа, мистецтво: література, музика, живопис, народна творчість, які мають стати постійними супутниками малюків; навчання, в процесі якого формуються знання, способи дії, здібності, що дозволяють дитині реалізувати свій задум.

Основними засадами розвитку творчої особистості є спілкування в мистецтві, спілкування через твори мистецтва. Розробляючи систему роботи з формування у старших дошкільників художньо-творчих здібностей, ми

врахували залежність ефективності освітньої діяльності від цілеспрямованої системної праці педагогів. Головним поєднувальним методом є художньо-педагогічне спілкування, що використовується в усіх напрямках роботи з дітьми – у системі занять ознайомлення з культурними об'єктами рідного краю, під час прогулянок на природі тощо. Допоміжні методи, такі, як бесіда, художнє слово, музика, емоційні вправи, уявне входження в ситуацію тощо, використовуються у роботі з метою підсилення впливу на дітей старшого дошкільного віку творів мистецтва та забезпечення їх емоційного контакту з об'єктами культурної спадщини..

Поєднання всіх видів дитячої активності утворюють взаємний зв'язок між отриманою на занятті інформацією, грою та працею. Засвоєні нові знання урізноманітнюють гру, а трудову діяльність роблять цілеспрямованою і захоплюючою.

Таким чином, ефективність роботи з розвитку художньо-творчих здібностей значною мірою залежить від професіоналізму педагога та його ставлення до роботи з дітьми. Питання постійного підвищення кваліфікації педагогів вирішується самоосвітою педагогів в зручному дистанційному форматі. Методика використання ознайомлення з культурною спадщиною Криворіжжя для розвитку художньо-творчих здібностей надає творчому педагогу можливість сформувати творчу особистість. За дотримання цієї умови в процесі використання об'єктів багатой культурної спадщини Криворіжжя у старших дошкільників розвивається креативність і художньо-творчі здібності.

ВИСНОВКИ

В роботі здійснено теоретичне узагальнення і запропоноване рішення для розвитку художньо-творчих здібностей в ознайомленні з культурною спадщиною Криворіжжя: розробленні відповідної методики та визначенні педагогічних умов. Проведена робота показує досягнення мети, розв'язання поставлених завдань дослідження. І тому ми можемо зробити наступні висновки:

1. На основі аналізу теоретичних джерел з'ясовано та уточнено сутність поняття «художньо-творчі здібності дитини дошкільного віку» як обдарованість в художній діяльності, здатність не лише естетично сприймати, переживати й оцінювати мистецькі твори, а й створювати художню цінність.

З'ясовано, що формування художньо-творчих здібностей у дошкільному віці відбувається в ігровій та продуктивній діяльності. Відзначено особистісно-розвивальну спрямованість зображувальної діяльності. Особливістю педагогічного супроводження художньо-творчого процесу є активізація природного художньо-творчого потенціалу дитини.

За результатами дослідження виявлено, що розвиток художньо-творчих здібностей старших дошкільників, як властивості, яка, завдяки віковим особливостям – здатності до почуттєвого сприйняття, емоційної чуйності, співпереживання, фантазування, образного і асоціативного мислення, анімізму, синестезії – є підґрунтям для творчої самореалізації в різних видах художньої діяльності. Тому для активізації сенситивного потенціалу дошкільного віку нами розроблена методика розвитку художньо-творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку в ознайомленні з культурною спадщиною Криворіжжя.

2. Досліджено досвід педагогів практиків щодо розвитку художньо-творчих здібностей та ознайомлення з культурною спадщиною Кривого Рогу.

Визначено, що педагогами ведеться активна робота з розвитку творчої особистості. Вихователі діляться своїм досвідом роботи з дітьми на тему: «Розвиток творчих здібностей у дітей дошкільного віку».

З'ясовано, важливим для гармонійного розвитку особистості є врахування регіонального аспекту. Запропонований педагогами досвід народознавчо-краєзнавчої роботи надає змогу створити перший ступінь з ознайомлення з рідною країною дітей дошкільного віку: знати рідний край, використовуючи доступні дітям види діяльності.

Підсумовуючи, можна сказати, що педагогами країни ведеться активна робота з пошуку сучасних форм гармонійного розвитку дитини. Вихователі закладів дошкільної освіти показують розуміння вимог суспільства щодо формування творчої, компетентної особистості і пропонують різні шляхи для цього.

3. Розроблено та теоретично обґрунтовано методика використання ознайомлення старших дошкільників з культурною спадщиною Криворіжжя для розвитку художньо-творчих здібностей дітей дошкільного віку.

Розроблена нами методика розвитку художньо-творчих здібностей в ознайомленні старших дошкільників з культурною спадщиною Криворіжжя – ґрунтується на засадах наукових досліджень і представляє собою модель організації художньо-пізнавальної діяльності дітей старшого дошкільного віку, яка спрямована на розвиток у них емоційно-ціннісного ставлення до об'єктів культурної спадщини рідного краю, формування чуттєвого сприйняття краси в навколишньому світі, забезпечення можливості творчого прояву кожної дитини. Інтегрована структура занять дозволяє підвищити результативність взаємодії вихователя і дитини через використання різних форм проведення освітнього процесу і має значний вплив на ефективність засвоєння нових знань і вмінь, сприяє досягненню головної мети – розвитку художньо-творчих здібностей.

4. Визначено й обґрунтовано педагогічні умови ефективного впровадження методик розвитку художньо-творчих здібностей дітей дошкільного віку в ознайомленні з культурною спадщиною Криворіжжя.

Розвиток художньо-творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку можливий за умови виконання таких педагогічних умов:

- розвитку у дошкільників естетично-ціннісного ставлення до об'єктів культурної спадщини Криворіжжя;
- розвитку художньо-творчих здібностей завдяки ознайомленню їх із художніми засобами та прийомами зображення;
- формуванню мотивації до творчого самовираження дошкільника.

Створення системи освітньої роботи по виконанню цих вимог сприятиме розвитку художньо-творчих здібностей дітей в ознайомленні з культурною спадщиною рідного краю.

Підсумовуючи все вище зазначене, хочемо зазначити, що проблема розвитку креативності з дошкільного віку, як навички успішної людини майбутнього, посідає важливе місце в сучасній системі освіти. Саме тому створення методики ознайомлення з культурою Криворіжжя для розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку може допомогти у вирішенні одного з головних завдань освіти – розвитку творчої особистості для підвищення культурного рівня нації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архіпова С. П., Кушнірик Н. Я. Методика розвитку творчих здібностей у дітей дошкільного віку // Педагогічні науки : зб. наук. праць. Вип. 2 / Полтав. держ. пед. ун-т імені В.Г. Короленка. Полтава, 2009. 166 с.
<http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/704>
2. Біла І. М. Психологія дитячої творчості. К. : Фенікс, 2014. 137 с.
3. Богоявленская Д. Б. Психология творческих способностей: Учеб.пособие для студ. высш. учеб. заведений. М.: Издательский центр «Академия», 2002. 320 с.
4. Богуш А., Гавриш Н. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі. Підручник для ВНЗ. К.: Видавничий Дім "Слово", 2008. 408 с.
5. Богуш А., Лисенко Н. Українське народознавство в дошкільному закладі. К.: Вища школа, 1994. 398 с.
6. Вареник І. Б. Дитячий туризм URL: <https://vseosvita.ua/library/ditacij-turizm-ak-universalnij-zasib-ozdorovlenna-ta-socializacii-doskilnika-218883.html>
7. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте: Психологический очерк. Книга для учителя. 3-е изд. М.: Просвещение, 1991. 93 с.
8. Гаврилюк С. М. Творчий розвиток дітей дошкільного віку – результат педагогічної творчості вихователя // Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції. Том 2. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. 336 с. URL: <https://library.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/04/ТОМ-2-2015.pdf#page=50>

9. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 421с.
10. Дронова О.О. Активізація художньо-творчого потенціалу старших дошкільників у процесі образотворчої діяльності. URL: <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/download/2166/1974>
11. Дуткевич Т. В. Загальна психологія. Теоретичний курс. [текст] навч. посіб. / Т. В. Дуткевич. К.: Центр учбової літератури, 2016. 388 с.
12. Етика. Естетика: навч. посіб. / за наук. Ред. Панченко В.І. К.: «Центр учбової літератури», 2014. 432 с.
13. Живи, Україно, живи для краси! Національно-патріотичне виховання в ДНЗ. Старший вік. / упоряд. А. Г. Частнікова. Х.: Вид.група «Основа», 2017. 102 с.
14. Житник Т. С. Розвиток художньо-творчої активності старших дошкільників засобами живопису : монографія / Т. С. Житник. Мелітополь : ФОП Однорог Т. В., 2018. 249 с.
15. Загальна психологія / За загальною редакцією С. Д. Максименка. Підручник. 2-ге вид., переробл. і доп. Вінниця: Нова Книга, 2004. 704 с.
16. Загальна психологія: Хрестоматія. Скрипченко О.В., Долинська Л.В., Огороднійчук З.В. та ін. Навчальний посібник. К.: Каравела, 2019. 640 с.
17. Закон України «Про дошкільну освіту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>
18. Закон України Про охорону культурної спадщини URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text>
19. Запорожец А.В. Избранные психологические труды в 2 томах. Т.1. М.: Педагогика, 1986. 297 с.
20. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / За ред. В.О. Моляко, О.Л. Музики. Житомир: Вид-во Рута, 2006. 320 с.

- 21.Ігнатюк І. О. Розвиток творчих здібностей в образотворчій діяльності. Зачепилівка, 2012. 25с.
- 22.Ільченко Н. А. 7 чудес Криворіжжя. Навчально-розвивальний посібник. Запоріжжя, ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2012. 60 с.
- 23.Казакова Т. Г. Развивайте у дошкольников творчество: (Конспекты занятий рисованием, лепкой, аппликацией). Пособие для воспитателя дет.сада. М.: Просвещение, 1985. 192 с.
- 24.Каньоса Н. Г. Теорія та технології розвитку дитячої художньої творчості дошкільників : навч.-метод. посіб. / Н. Г. Каньоса. Кам'янець-Подільський : Зволейко Д. Г., 2015. 188 с.
- 25.Карпенко Н. А. Психологія творчості: навч. посібник / Н. А. Карпенко. Львів: ЛьвДУВС, 2016. 156 с.
- 26.Кіндерблог «Вулик» URL: http://kzdnz75ktkmr.blogspot.com/p/blog-page_10.html
- 27.Коваль В. О. Творчість як цінність сучасної освіти / В. О. Коваль, М. В. Коновальчук // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5 : Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2015. Вип. 51. С. 137-142. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_5_2015_51_28.
- 28.Коменський Я. А. Избранные педагогические сочинения: в 2-х т. Т.1. М.: Педагогика, 1982. 656 с.
- 29.Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Під ред. Л. М. Проколієнко; Упор. В. В. Андрієвська, Г. О. Балл, О. Т. Губко, О. В. Проскура. К.: Рад. Шк., 1989. 608с.
- 30.Кот С.І. Культурна спадщина [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 5: Кон - Кю / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во "Наукова думка", 2008. 568 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Kulturna_Spadschina
- 31.Кузин В. С. Методика преподавания изобразительного искусства в 1—3 классах: Пособие для учителей. 2-е изд. М.: Просвещение, 1983. 191 с.

- 32.Ланіна І. В. Образотворче мистецтво для дошкільнят (5-6 років) / І. В. Ланіна, Н. В. Кучеєва. Х.: Вид-во «Ранок», 2014. 128 с.
- 33.Лаппо В. В. Інтегрування етнокультурних цінностей у краєзнавчу роботу дошкільних навчальних закладів (на прикладі гуцульського етнорегіону). *Краєзнавство*. 2011. №3. С. 44-48. URL: http://resource.history.org.ua/publ/kraj_2011_3_44
- 34.Лукановська, А. (2019). Творчий потенціал особистості: структурні компоненти. *Збірник наукових праць "Проблеми сучасної психології"*, Кам'янець Подільський: КПНУ ім. І.Огієнка, 2019. вип. 8. URL: <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2010-8.%p>
- 35.Матвієнко С. І. Картина як засіб ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з культурою рідного краю (на прикладі картин Сергія Шишка). *Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Психолого-педагогічні науки*. 2017. № 3. С. 200-205. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzspp_2017_3_29
- 36.Методика обучения изобразительной деятельности і конструированию: Учеб. пособие для учащихся пед. уч-щ по спец. «Дошк. воспитание» / Т. С. Комарова, Н. П. Сакулина, Н. Б. Халезова и др.; Под ред.. Т. С. Комаровой. 3-е изд., дораб. М.: Просвещение, 1991. 251 с.
- 37.Міщиха Л.П. Психологія творчості. Навчальний посібник. Івано-Франківськ: Гостинець, 2007. 448 с.
- 38.Моляко В. О. Психологічна проблема творчого потенціалу людини // *Наука і освіта*, 2007. №4-5. с. 115-118 URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/4777/1/Molyako.pdf>
- 39.Москаленко В. Г. Розвиток творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку. Матеріали з досвіду роботи. Золочівськ, 2012. 56 с. URL: <https://ua1lib.org/book/3212519/d5a597?signAll=1&ts=1948>
- 40.Недодатко Н. Г. Основи природознавства з методикою ознайомлення з природою : Навчальний посібник . Ч. 2 / Наталя Григорівна Недодатко. Кривий Ріг: КДПУ, 2019. 139 с.

41. Некрасова-Каратеева О. Л. Детское творчество в музее: Учеб. пособие. М.: Высш. шк., 2005. 207 с.
42. Неменский Б. М. Мудрость красоты: О пробл. эстет. воспитания: Кн. для учителя. 2-е изд., перераб. и доп. М.: Просвещение, 1987. 255 с.
43. Новоселецька І. Є. Розвиток художньо-творчих здібностей дітей дошкільного віку в реаліях євроінтеграційних вимірів. *Молодий вчений*. 2017. №10.2. С. 60-64. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/10.2/14.pdf>
44. Одерій Л. Є., Роздимаха А. І. Образотворче мистецтво як засіб реалізації художньо-творчого потенціалу дітей дошкільного віку // *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Слов'янськ: ДВНЗ «ДДПУ», 2014. Випуск 4. с.375-383. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/pednauk_2014_4_47.pdf
45. Онищук І.А. Синтез мистецтв як засіб активізації прагнення дошкільника творчо виразити себе // *Наука і освіта*, 2011. Випуск 4. с. 284 – 288. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/4_2011/3.pdf
46. Онищук І. А. Інноваційні форми, методи і прийоми оптимізації художньо-творчої діяльності дошкільників // *Науковий вісник Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту ім. Тараса Шевченка*. 2014, Випуск 2. с. 92 – 100. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/nvkogpth_2014_3_14.pdf
47. Павелків Р. В. Загальна психологія. Підручник. К.: Кондор, 2009. 576 с.

- 48.Панасюк І.С. Альбом «Творчість в дитячому садку. 5-6 років» 1,2 частини. Харків: «Ранок-креатив», 2017.
- 49.Панасюк І.С. Альбом «Творчість в дитячому садку. 6-7 років» 1,2 частини. Харків: «Ранок-креатив», 2017.
- 50.Передерій О. Л. Засоби формування творчих здібностей дітей дошкільного віку у світлі сучасних освітніх реформ / О. Л. Передерій // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. 2019. Вип. 66. С. 162-165. URL: <http://www.chasopys.ps.npu.kiev.ua/archive/66-2019/40.pdf>
- 51.Піроженко Т. О. Становлення ціннісних орієнтацій дітей дошкільного віку в сучасному соціокультурному середовищі // *Становлення ціннісних орієнтацій дітей дошкільного віку в сучасному соціокультурному середовищі* Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України, Том IV (8). стор. 212-223. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32305249.pdf>
- 52.Піроженко Т. О. Ціннісні орієнтації дітей старшого дошкільного віку в сьогоденних реаліях життя // *Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені ГС Костюка НАПН України: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України; [за ред. С. Д. Максименка]. К.: «Срібна хвиля». Т. IV. Психологія розвитку дошкільника. Випуск 1. 2014. С. 172–186. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32306499.pdf>*
- 53.Піроженко Т. О. Якість дошкільної освіти: сучасна ситуація та погляд у перспективу // *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Харків : КЦ ФОП Іванової М.А., 2018. Т. IV. Психологія розвитку дошкільника. Випуск 14. 356 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/233899041.pdf>*
- 54.Позняк Т. М. Розвиток творчих здібностей дітей // *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Кіровоград: Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, 2014. Випуск*

125. с. 153-158. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nz_p_2014_125_39.pdf
55. Половина О. А. Дитина у світі мистецтва. *Дошкільне виховання*. 2021. №2. С. 3-8. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/2021/02/22/Dytyna%20u%20sviti%20mystetstva.pdf>
56. Половина О. А. Інтегративна функція мистецтва у формуванні творчої особистості дитини // *Мистецтво та освіта*. К.: КУБГ, 2018. с. 22-26. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/24939/>
57. Половина О. А. та Котляр М. А. Особливості організації художньо-педагогічних спілкувань в умовах закладу дошкільної освіти // *Готовність дитини старшого дошкільного віку до навчання в умовах реформування української школи : матеріали II Всеукраїнського науковопрактичного семінару (20 травня 2021 р., м. Київ)*. Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2021. 278 с. с. 131-136. URL: https://lib.iitta.gov.ua/725229/1/%D0%9C-%D0%BB%D0%B8%20%D0%86%D0%86%20%D1%81%D0%B5%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%B0%D1%80%D1%83_20.05.2021.pdf
58. Пономарев Я. А. Психология творчества. – М.: Наука, 1976. – 304 с.
59. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція: наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2021 №33. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>
60. Пшеничных Л.А. Педагогические условия творческого развития детей в процессе игровой и изобразительной деятельности (На материале дошкольного образования): Дис. канд. пед. наук: Белгород, 2005. 199 с. URL:

- <https://ua1lib.org/book/642339/d28ffd?id=642339&secret=d28ffd&signAll=1&ts=1132>
- 61.Роменець В. А. Психологія творчості: Навч. Посібник. 3-тє вид. К.: Либідь, 2004. 288 с.
  - 62.Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии / СПб: Питер, 2000. 720 с.
  - 63.Синельникова А. О. Патріотичне виховання дітей дошкільного віку як пріоритетний напрям сучасної національної освіти. Навчально-методичний посібник. Кривий Ріг: КЗ «ДНЗ (ясла-садок) №239» КМР, 2021. 54 с.
  - 64.Словник української мови URL: <http://sum.in.ua/s/khudozhnij>
  - 65.Солов'ян Ю. Л. Розвиток творчих здібностей дошкільників засобами художньо-продуктивної діяльності. Досвід роботи. Запоріжжя: ЗДОН№100 «Гармонія», 2019. 18 с.
  - 66.Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. / В. О. Сухомлинський ; [редкол.: О. Г. Дзевєрін (голова) та ін.]. Київ : Рад. шк., 1976. Т. 3 : Серце віддаю дітям ; Народження громадянина ; Листи до сина. 1977. 668 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0011667>
  - 67.Сухорукова Г. В., Дронова О. О., Голота Н. М., Янцур Л. А. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі [за заг. ред. Г.В. Сухорукової]. К. : Видавничий дім «Слово», 2010. 376 с.
  - 68.Сучасні діти – відображення цінностей дорослого світу : методичні рекомендації / Т.О. Пірожено, С.О Ладивір, К.В. Карасьова та ін.; за ред.. Т.О.Піроженко. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 120 с.
  - 69.Туриніна О. Л. Психологія творчості : Навч. посіб. К. : МАУП, 2007. 160 с.
  - 70.Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. 742 с.

71. Художественное творчество и ребёнок : монография / под ред. Н. А. Ветлугиной. М. : Педагогика, 1972. 366 с.
72. Шелестова Л. В. Пізнання світу та естетичний розвиток старших дошкільників засобами образотворчого мистецтва / Л. В. Шелестова // Освіта та розвиток обдар. особистості. 2014. № 9/10. С. 49–53. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32309241.pdf>
73. Шиліна Н.Є. Покоління «зет» та «альфа»: психологічні особливості навчання і виховання // Znanstvena misel journal. Ljubljana, 2020. №40. 67 с. с. 36 – 39. URL: <http://www.znanstvena-journal.com/wp-content/uploads/2020/10/Znanstvena-misel-journal-%E2%84%9640-2020-Vol-2.pdf#page=36>
74. Шульга Л. М. Барвіста радість (Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання). 2-е вид., виправ. й доп. Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2012. 328 с.
75. Шульга Л. М. Ігрова технологія як засіб розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях з малювання / Л. М. Шульга // Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2015. № 11. С. 25-27 . URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Otros_2015_11_6.
76. Шульга Л.М. Інформаційно-освітнє середовище в професійному розвитку педагога ЗДО // Основні орієнтири розвитку системи освіти Запорізької області в контексті реалізації Концепції Нової української школи у 2018/2019 навчальному році : метод. рекомендації : у 3-х ч. / відп. ред. О. В. Варецька ; ред.-упоряд. О. М. Байер ; ДОН ЗОДА, КЗ «ЗОППО» ЗОР. Частина III. Дошкільна освіта. Електронний аналог друкованого видання (електронна книга). Запоріжжя : СТАТУС, 2018. с. 57 – 81.
77. Шульга Л.М. Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях з малювання : дис. ... кандидата педагогічних наук : 13.00.08 / Шульга Людмила Миколаївна. К., 2018. 264 с. URL:

<https://drive.google.com/file/d/1HPFu53ZJvqLlcNY2Q0uvdrai4ASOixGU/view?usp=sharing>

78. Я і Україна // БВДС. К.: Редакція освітянських видань, 2007. №12.
Спецвипуск.

ДОДАТКИ

Додаток А

Репродукції картин криворізьких художників на тему «Кривий Ріг – моє місто»

Іван Авраменко «Саксаганський район»

Віктор Мішуровський «Осінь на Криворіжжі»

Віктор Мішуровський «Театр» Шевченка»

Микола Рябоконт «Криворізький дворик»

Микола Рябоконтъ «Човнова станція»

Григорій Шишко «Дорога на шахту Батьківщина»

Григорій Шишко «Полудень спекотного дня»

Анастасія Ярошевич «Осінь. Місто у вогні».

Репродукції картин художників Кривого Рогу на тему «Осінь»

Белов В. Осінній день

Козловська В. Осінь

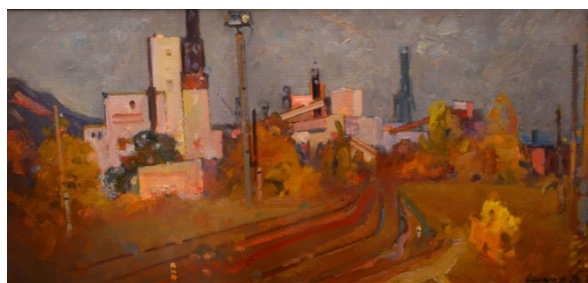
Мішуровський В. Вулиця Революційна

Синиця Г. Бабине літо

Труфкін А. Прогулянка під дощем

Шишко Г. Дорога на шахту

Творче завдання «Руданочка»

До тем «Кривий Ріг – моє місто», «Чим багате наше місто?», «Символіка України», «Народні умільці», «Екскурсія в минуле», «Жіночі головні убори», «Руса коса до пояса», «Жіночі прикраси».

Мета: розвиток художньо-творчих здібностей, активізація пізнавальної діяльності, розвиток емоційно-чуттєвої сфери дитини.

Обладнання: фартушки, пензлі, фарби червона, синя, жовта, серветки, палітра для змішування кольорів.

Оснащення: стрічки шовкові кольорові, віночок зі штучними квітами, лялька-українка, сухі квіти, карточки з рослинами-оберегами, фотографії дівчат у віночках.

Підготовча робота: аплікація «Квіти» - вирізання зі смужки паперу, згорнутої в кілька разів; ліплення квітів з пластиліну; малювання сухим пензлем.

Послідовність роботи:

- 1) прикрасити віночок дівчинки;
- 2) намалювати плахту;
- 3) прикрасити сорочку;
- 4) намалювати намисто та сережки.

За бажанням дитина роботу може виконувати по-різному: працювати з пластиліном (пластилінографія), аплікація (серветками, розірваними на шматочки і скрученими в кульки), малювання пальчиками, сухим пензлем, квачиком, кольоровим піском.

Психофізіологічні вправи

«Я - листячко»

Я маленьке листячко. Ледь тримаюся за гілочку. Раптом подув вітерець. Підхопив мене і поніс. Кружляв, кружляв над кронами дерев в осінньому вальсі. Потім тихенько опустил мене на аркуш паперу, який лежить на столі в дитячому садочку.

Діти сидять навпочіпки. Повільно піднімаються. Імітують похитування гілочок, повільно повертаючись навколо себе. Рухами рук показують, як падає листячко. Тихенько кладуть руки на стіл і опускають на них голівку.

«Я – дощик»

Я – дощ. Я випливаю з великої хмарки і лечу над землею. Я маленька краплина дощу. Вітерець підхопив мене і поніс до своїх друзів. Я сильний дощ, я ливень. Вітерець вщухає, краплинки стають меншими. Я м'яко опускаюся в обійми теплої землі.

Діти пальчиками стукають по столі від одного краю до другого, посилаючи силу стуку. Піднімають руки, імітують вітер. Опускають руки. Постукуючи нігтями і пальчиками «повертаються» назад до краю стола, притишуючи стук.

«Я - котик»

Я котик, який уміє грати на піаніно. Я втомився. Мені хочеться відпочити. Бо вдень всі котики люблять поспати і вибирають для цього тепленьке місце.

Діти – котики «грають на піаніно», б'ють пальчиками і нігтями по столі. Роблять руки в «замочок» перед грудьми, потягуються, говорять «м'яв». Складають лапки, вигинаються, умиваються. Кладуть голівки на стіл, прикривають очі і засинають.

«Я - сонечко»

Я – маленьке сонце. Я прокидаюся, вмиваюся. Я розчісую свої промені й піднімаюся вільно й урочисто. В мені багато тепла і світла. Я дарую своє тепло всім. Я перетворююся на тоненький сонячний промінець. Я посміхаюся від щастя дарувати світло.

Діти сідають навпочіпки, повільно піднімаються, імітують умивання, причісування, описують двома руками біля себе велике коло. Діти тягнуть ручки один до одного. Посміхаються один одному.

«Я - рибка»

Я – маленька рибка. Живу у морському царстві. Вмію швидко плавати. Мені допомагають плавнички і хвіст. На мені гарний перламутровий одяг. Я попливу в свій будиночок і відпочину.

Діти «перетворюються» на рибку. Показують як вони плавно і граціозно рухаються у воді. Руками імітують рухи плавників. Тихенько сідають на свої стільчики.

«Я - ялинка »

Я маленька ялинка. Живу в лісі. Мрію потрапити на святковий бал. Прилетів вітерець. Підхопив мене і переніс до діток в дитячий садок. На святі я королева. Я весело кружляю у танку разом з дітками.

Діти тихенько підіймаються зі своїх стільчиків. Піднімають руки догори. Кружляють. Посміхаються один одному. Роблять декілька танцювальних рухів у парі. Тихенько сідають на свої місця.

«Я - хмаринка »

Я – хмаринка. Я велика, м'яка, пухнаста. Моєму тілу приємно бути хмаринкою. Мені легко і вільно. Я пливу в блакитному небі. Мої руки легкі, вони допомагають мені рухатися. Я стаю світлішою, добрішою, красивішою. Я можу подарувати свій сніг землі.

Діти плавними рухами імітують як летять хмаринки. Красиво працюють руками, глибоко вдихають зимову свіжість, дарують землі сніжинки. Показують рухами рук, як падають сніжинки.

«Я - ведмедик»

Я – маленьке ведмежатко. Я дуже люблю пустувати і гратися. У мене красива і пухнаста шубка. Я дуже люблю ласувати медком. Я люблю лазити по деревам.

Діти показують як ходять ведмежата. Як вони граються. Діти імітують лазіння по деревам. Імітують облизування лапки з медом.

«Я - пташка»

Я – маленька пташка. Я радію весні. Я пробуджую землю від сну. Я літаю, я співаю, я прагну всім добра. А тепер сяду і трішечки відпочину на гілочці.

Діти імітують рухи пташок. Кружляють на місці. Посміхаються одне одному. Тихенько «цвірінькають» і «сідають на гілочки».

«Я - квіточка»

Я – маленька квіточка. Мої ніжні пелюстки тихенько розкриваються після сну. Моє листячко і моя голівка тягнуться до сонечка. Воно приємне і ласкаве. Мені подобається купатися в його промінчиках. Від мене йде приємний аромат. Ним насолоджуються всі мої друзі. І метелики, і комахи, і бджілки.

Але настає ніч, моя голівка нахиляється, я буду відпочивати.

Діти піднімають повільно руки вгору і показують як розкривається квіточка. Руками тягнуться як можна вище, стаючи навшипиньки. Посміхаються одне одному. Підставляють свої щічки до сонечка, щоб воно їх погріло. Тихенько опускають руки на груди. Нахиляють свої голівки, закривають очі. Квіточка спить.

Сенсомоторні вправи для підготовки руки дитини до малювання

Мета: *учити дітей правильно* тримати олівець і пензлик, розвивати зорово-моторну координацію, злагодженість у роботі очей та рук, удосконалювати координацію рухів, пластичність, точність у діях, розвивати сенсорну чутливість, здатність відчувати і відтворювати в рухах характер видів ліній, розвивати дрібні м'язи руки.

Перелік вправ:

Пензлик вітається.

Пензлик танцює.

Пензлик стрибає.

Олівець кружляє.

Олівець на прогулянці.

Олівець малює в повітрі.

До малювання необхідно підготувати руку, щоб її рухи були впевнені, вільні і точні. Для цього можна запропонувати дітям спочатку розігріти долоні одна об одну, нехай вони привітаються, відчують своє тепло. У малюванні беруть участь обидві руки. Одна - тримає олівець і подорожує з ним на папері. Друга ж – допомагає, тримаючи аркуш за куточок. Тому така зустріч рук буде початком спільного творчого процесу.

Після цього доцільно запропонувати дітям привітатися з пензликом. Узяти його в руку погладити дерев'яну суkenочку, провести щетинкою по долоні або щоці, зручно обійняти його трьома пальцями. Таке спілкування підготує дитину до технічної вправи. Вправа супроводжується словом вихователя.

Так, у вправі «**Пензлик вітається**» діти одержують завдання: підняти пензлик щетинкою вгору так, щоб лікоть не торкався столу; опустити щетинкою донизу. Діти можуть супроводжувати дії словами. Так, пензлик при опусканні щетинки вітається - і діти промовляють: "Добрий день!" У процесі виконання вправи вихователь повинен спостерігати за положенням

руки, щоб передпліччя і кисть руки були нерухомими, а працювали лише пальці. Основна увага має бути спрямована на те, щоб пальці правильно утримували пензлик. Технічні вправи допоможуть розкріпачити руку дитини в малюванні. Так, вправа **«Пензлик танцює»** перетворює пензлик на диригентську паличку, яка легко танцює в повітрі з гармонійно поєднаними розлогими - рухами кисті, передпліччя, плеча. Музичний супровід допоможе дітям виконати цю вправу емоційніше. Ця вправа допоможе підготувати до розфарбування форм, малювання на великих аркушах паперу. Рука дитини легко подарує аркушу довгий слід від пензлика.

Для передачі ритму в малюванні можна використати вправу **«Пальчик стрибає»**. Перетворити вказівний палець на пензлик і під супровід музики або слів намалювати в повітрі краплі дощу, ягідки, горішки..

Вправа **«Малювання в повітрі»** підготує дітей до передачі певної форми. Спочатку великої, потім меншої і зовсім маленької. У різних рухах пензлика допоможе потренуватися вправа "Пензлик на прогулянці". Вихователь пропонує дитині допомогти пензлику пробігти в повітрі, пострибати, повільно крокувати. Під час виконання вправи дитина відчуває рух м'язами, бачить, як рухається рука, і корегує необхідний напрямок руху. Регуляція руху вдосконалюється на основі досвіду дій. Запропоновані вправи допомагають удосконалювати навички тримання олівця і пензлика, положення руки при малюванні вертикальних і горизонтальних, прямих, хвилястих і ламаних ліній, ритмічного повторення однорідних рухів.

Дитина рухами руки відтворює характер, настрої лінії. Імпровізований танець пензлика в повітрі допомагає дитині послабити м'язи руки, робить її рухи довільними, пластичними і легкими.

**Конспект інтегрованого заняття для дітей старшого дошкільного віку
«Рідне місто моє – Кривий Ріг»**

Мета: формування морально-патріотичних почуттів, розвиток художньо-творчих здібностей

Програмовий зміст: узагальнити та розширити знання дітей про рідне місто, герб міста, назви вулиць; розвивати допитливість та активність у вивченні рідного міста; розвивати зв'язне мовлення дітей, пам'ять, увагу; розвивати художньо-творчі здібності дітей у відображенні рідного міста; закріпити навички малювання.

Попередня робота: віртуальна екскурсія рідним містом, бесіда про герб, міський транспорт, про назву вулиці, де знаходиться садочок, розглядання ілюстрацій визначних місць міста.

Матеріал: репродукції картин криворізьких художників із зображенням вулиць Кривого Рогу, герб міста, картинки-пазли для гри «Збери пазл», м'яч.

Методичні прийоми: читання віршів про рідне місто, дидактична гра з м'ячем «Відповідай», перегляд репродукцій картин криворізьких художників, складання пазлів.

Хід заняття

Вихователь читає вірш Віри Дутчак «Мій Кривий Ріг»

МІЙ КРИВИЙ РІГ

Кривий Ріг мій рідний дім.

Гарно жити мені в нім.

Вранці сонце зустрічаю

І про нього я співаю.

Сонце зійшло, сяє воно

Своїм промінням мені у вікно,

Вітер в деревах шумить
 Гарна в моїм місті ця мить!
 В Кривому Розі народилась я,
 Тут живе моя сім'я
 Місто рідне добре знаю
 І його я вихваляю.
 І якщо його покину,
 На чужині я загину,
 Бо його свята земля
 Стала назавжди моя!

- Про що цей вірш? (відповіді дітей) Я прочитала його тому, що сьогодні ми з вами будемо розмовляти про наше рідне місто Кривий Ріг. Ми любимо своє місто, радіємо його процвітанню, пишаємося видатним людьми нашого краю.

- Зараз ми дізнаємося, чи добре ви знаєте своє місто.

Гра з м'ячем «Відповідай...»

Діти утворюють коло, вихователь кидає м'яч дитині, питаючи. Діти відповідають на запитання, повертаючи м'яч.

- В якій країні ми живемо?
- В якому місті ми живемо?
- В якій області знаходиться наше місто?
- Яка річка протікає?
- Що зображено на гербі нашого міста?
- Які заводи є в нашому місті?
- Який в нас в місті транспорт?
- На якій вулиці ти живеш?
- На якій вулиці знаходиться наш садочок?
- Як називається наш садочок?
- Ви любите Кривий Ріг? Який він для вас? (Можливі відповіді: рідний, красивий, зелений, яскравий тощо).

- Які видатні місця Кривого Рогу ви відвідували? (Театр, цирк, парки, пам'ятники).
- Пропоную вам пограти у гру «Збери пазл»

Перед дітьми картинки із зображенням відомих місць Кривого Рогу, розрізані на кілька частин. Склавши картинку, дитина має назвати, яке місце на ній зображено, і розповісти про нього.

- А зараз запрошую вас подивитись як наше місто зобразили художники, що разом з нами живуть в Кривому Розі. (Перегляд репродукцій 3-4 картин на вибір: Івана Авраменка «Саксаганський район», Віктора Мішуровського «Осінь на Криворіжжі», «Театр» Шевченка», Миколи Рябоконея «Криворізький дворик», «Човнова станція», Григорія Шишка «Дорога на шахту Батьківщина», «Полудень спекотного дня», Анастасії Ярошевич «Осінь. Місто у вогні».)

- Подивіться, які різні техніки використовували. Якими кольорами зображали митці наше місто. Який настрій викликає у вас ця картина?

- А ви хочете стати художниками, що зобразять своє рідне місто? Давайте спробуємо намалювати Кривий Ріг таким гарним, щоб будь-кому захотілося приїхати до нас в гості, побачивши ваші картини. Закрийте очі і подумайте, що саме в Кривому Розі ви хочете намалювати. Які ви кольори візьмете? Якими матеріалами будете працювати? Який настрій ви будете зображувати?

Під час малювання звучить музика.

- Давайте створимо справжню виставку. Помістіть свої картини на дошку, щоб ми могли їх всі побачити. Подумайте, чи вдалось вам намалювати Кривий Ріг так, як ви його собі уявили? Подивіться, яке гарне місто у вас вийшло.

- Давайте встанемо всі в коло, візьмемося за руки на знак нашого дружнього ставлення один до одного. Давайте завжди будемо пам'ятати, що слід піклуватися про співмешканців та саме місто. Дякую вам за співпрацю.

Звучить гімн Кривого Рогу.